

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie

**VZDĚLÁVACÍ PŘÍLEŽITOSTI SENIORŮ
NA MORAVSKOTŘEBOVSKÉ UNIVERZITĚ**

**EDUCATIONAL OPPORTUNITIES OF SENIORS AT THE UNIVERSITY
OF MORAVSKA TREBOVA**

Magisterská diplomová práce

Bc. Taťána Továrková

Vedoucí magisterské práce: doc. Mgr. Miroslav Dopita, Ph.D.

Olomouc 2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

V Moravské Třebové dne 8.12.2014

Bc. Taťána Továrková

Poděkování

Děkuji vedoucímu diplomové práce doc. Mgr. Miroslavu Dopitovi, Ph.D. za velmi užitečnou metodickou pomoc a cenné rady při zpracování této práce.

Děkuji organizátorce Moravskotřebovské univerzity PaedDr. Marii Blažkové a všem zúčastněným za odborné konzultace, rozhovory a poskytnutí informací. Děkuji také své rodině a přátelům za značnou podporu a trpělivost v průběhu celého studia.

Obsah:

Úvod	6
1 Celoživotní vzdělávání	8
1.1 Celoživotní vzdělávání	8
1.2 Vztah celoživotního vzdělávání a vzdělávání seniorů	10
1.3 Životní styl seniorů	17
1.4 Specifika vzdělávání seniorů	20
1.5 Formy vzdělávání seniorů	21
2 Organizace vzdělávání	25
2.1 Identifikace vzdělávacích potřeb a cílové skupiny	25
2.2 Vzdělávací program	26
2.3 Výběr lektorů	29
2.4 Příprava studijních materiálů	30
2.5 Realizace vzdělávání	31
2.6 Evaluace a hodnocení	32
2.7 Plánování a realizace evaluace a hodnocení	35
3 Vzdělávání seniorů v Moravské Třebové	40
3.1 Demografická situace	40
3.2 Nabídka vzdělávání pro seniory	42
3.3 Analýza nabídky MTU	45
4 Hodnocení vzdělávacích akcí MTU	53
4.1 Vnitřní evaluace	53
4.2 Vnější evaluace	56
5 Diskuse	66
Závěr	67
Anotace	69
Seznam literatury a ostatních zdrojů	70

Seznam použitých zkratek	74
Seznam příloh	74
Přílohy	75

ÚVOD

S ohledem na proměny demografické křivky směrem k nárůstu počtu populace v seniorském věku je na místě, že je jim věnována větší pozornost i v oblasti vzdělávání, a to jak na celosvětové, evropské, národní i lokální úrovni. Vzdělávací aktivity v seniorském věku nejsou zaměřeny jen na vzdělávání, ale také na zlepšení kvality života seniorů. Konkrétně ve městě Moravská Třebová vzdělávací aktivity pro seniory tvoří důležitou součást života seniorů, což podporuje i skutečnost, že obyvatelé nad 60 let tvoří 25% populace města.

Cílem předložené diplomové práce je popsat neformální vzdělávání seniorů v Moravské Třebové v letech 2009 – 2014 s důrazem na vzdělávací rok 2013/2014. Dále provést analýzu současné metody hodnocení vzdělávacích akcí v uvedeném období. Cíl práce je rozčleněn na následující dílčí cíle:

- popsat a kategorizovat vzdělávání seniorů obecně a konkrétně v Moravské Třebové,
- popsat hodnocení vzdělávacích akcí realizovaných Moravskotřebovskou univerzitou (MTU) za vzdělávací rok 2013/2014 účastníky a navrhnout nástroj hodnocení.

Na základě dílčích cílů jsem vytvořila výzkumné otázky:

- Jaká je nabídka vzdělávacích aktivit pro seniory v Moravské Třebové?
- Jak realizuje vzdělávání seniorů MTU v Moravské Třebové?
- Jak probíhá hodnocení vzdělávacích akcí MTU a jakých metod je užito?
- Navrhnout nástroj hodnocení a ověřit jej.

Text práce je v tomto směru segmentován do pěti kapitol, které odkrývají podstatu a složitost sledované problematiky. První dvě kapitoly práce mají teoretický charakter. Kladou si za cíl vymezit rámec práce. První kapitola specifikuje celoživotní vzdělávání, postihuje psychosomatické proměny ve třetím věku v závislosti na životním stylu seniorů a popíše nejčastější formy vzdělávání seniorů. Druhá kapitola se soustřeďuje na vlastní organizaci vzdělávání seniorů, tj. identifikuje vzdělávací potřeby, cílovou skupinu a v návaznosti na obě pak vzdělávací program a jeho cíle a obsah. Zabývá se výběrem lektorů, v obecné rovině přípravou studijních materiálů, stejně jako aspekty hodnocení a evaluací.

Třetí, přemostující kapitola osciluje mezi teorií a vlastní praxí neformálního vzdělávání seniorů v Moravské Třebové. Popsána je demografická situace města a poté nabídka vzdělávacích příležitostí pro seniory ve městě. Nedílnou součástí je analýza

nejzrozsáhlejší vzdělávací aktivity ve městě, kterou je Moravskotřebovská univerzita, přičemž vychází z teoretických předpokladů prvních dvou kapitol.

Konečně čtvrtá kapitola je ryze prakticky zaměřena na konkrétní hodnocení vzdělávacích aktivit vzdělávacího roku 2013/2014 na Moravskotřebovské univerzitě. Součástí je navržení dotazníku jako nástroje hodnocení, v němž účastníci hodnotí některé aspekty vzdělávání na Moravskotřebovské univerzitě. Diskuse je pak zaměřena na ověření tohoto dotazníku. Dovětkem je přílohová část, jež je vítanou dokumentační složkou.

1 Celoživotní vzdělávání

*„Zkušenosti přichází s pozdními léty“
(Vergilius)*

V této kapitole se budu nejprve zabývat celoživotním vzděláváním a jeho formami, poté vysvětlím, jak se celoživotní vzdělávání vztahuje ke vzdělávání seniorů. Přiblížím psychosomatické proměny ve stáří, jejich vliv na vzdělávání seniorů, životní styl seniorů a jaká jsou specifika vzdělávání seniorů. V závěru této kapitoly se zaměřím na možnosti vzdělávacích příležitostí seniorů.

1.1 Celoživotní vzdělávání

Celoživotní vzdělávání je podle Zdeňka Koláře program reagující na základní potřeby společnosti i každého jedince vyrovnávat se se zákonitými změnami v práci i v jiných oblastech činnosti člověka. Zaměřuje se na systematické sebevzdělávání, vytváření systému a institucí pro permanentní vzdělávání, zvyšování kvalifikace a rekvalifikace ve všech oblastech lidské činnosti.¹ Jan Průcha, Eliška Walterová a Jiří Mareš definují celoživotní vzdělávání jako koncepci založenou na potřebě permanentní kultivace člověka, jeho rozvoje a poznání v průběhu celého života.²

Hlavním cílem celoživotního vzdělávání je umožnit každému člověku bez výjimky v plném rozsahu rozvinout svůj talent a umožnit mu, aby realizoval svůj tvořivý potenciál s akcentem na zodpovědnost za vlastní život a dosažení osobních cílů v sociálním, politickém a ekonomickém prostředí.³

Bočková rozděluje celoživotní vzdělávání na tři etapy, jsou jimi předškolní výchova, školní vzdělávání a vzdělávání dospělých. Tato poslední etapa následuje po ukončení školního vzdělávání a zahrnuje jak další profesní vzdělávání, tak i vzdělávání seniorů.⁴

Jak Bartoňková upozorňuje, nelze vzdělávání dospělých ztotožňovat s celoživotním učením, je pouze jeho součástí. Dále uvádí, že od roku 1996 je pojem celoživotního vzdělávání nahrazen pojmem celoživotní učení. Důvodem je skutečnost, že učení je širším pojmem, než vzdělávání (učení je činností jedince, zatímco vzdělávání je spjato s určitou institucí; učení je možné bez vzdělávání, kdežto vzdělávání není možné bez učení).⁵ Z toho důvodu jsou používány jak pojem celoživotní vzdělávání, tak i

¹ Srov. Kolář a kol. 2012, s. 179.

² Srov. Průcha, Walterová, Mareš 1995, s. 33.

³ Srov. Bartoňková 2009, s. 10.

⁴ Srov. Bočková 2000.

⁵ Srov. Bartoňková 2009, s. 13-16.

celoživotní učení. Pro potřeby práce se zaměřím na koncept celoživotního vzdělávání. Uvedený koncept celoživotního vzdělávání je zpravidla členěn na formální, neformální a informální.

Formální vzdělávání

Beneš (1997) charakterizuje formální vzdělávání jako hierarchicky strukturovaný a chronologicky navazující systém, jehož základní části vytvářejí základní, střední, odborné a vysoké školství, všeobecné nebo odborné vzdělávání ve státním školství nebo v nestátních zařízeních – zaměstnavatelé, odbory, církve, profesní komory, soukromá zařízení školského charakteru. Absolvování tohoto vzdělávání je zpravidla potvrzeno certifikátem (výuční list, maturitní vysvědčení, vysokoškolský diplom apod.). Výsledkem formálního vzdělávání je určitý stupeň vzdělání.⁶

Neformální vzdělávání

Bočková uvádí, že neformální vzdělávání je organizované, systematické a je realizováno mimo formální vzdělávací systém.⁷ Také Beneš uvádí, že jde o vzdělávání, které je nějakým způsobem organizované vně formálního vzdělávacího systému. Řadí sem vzdělávání zájmové, kulturní a zdravotní kampaně.⁸

Dvořáková do neformálního vzdělávání zahrnuje všechny vzdělávací aktivity, které stojí mimo školský systém. Výstupy neformálního vzdělávání mohou mít podobu certifikátů, ale na rozdíl od formálního vzdělávání nezvyšují stupeň vzdělání. Neformální vzdělávání se dělí na další profesní, zájmové a občanské vzdělávání dospělých.⁹

Zájmové vzdělávání dospělých - jde o vzdělávání dospělých v jejich volném čase. Zájmové vzdělávání je založeno na svobodném výběru té které vzdělávací činnosti (je otevřené a dobrovolné), mělo by respektovat individuální schopnosti a životní podmínky všech účastníků. Jedná se o intencionální vzdělávání, které je organizované pod vedením vzdělavatele.¹⁰ Hlavním přínosem není získávání znalostí a dovedností, ale především zlepšení kvality života a kultivace osobnosti.¹¹

Zájmové vzdělávání dospělých je systém krátkodobých a dlouhodobých organizačních forem zahrnujících v sobě edukační, rekreační, poznávací a tvůrčí

⁶ Srov. Bartoňková 2009, s. 13.

⁷ Srov. Bočková 2000, s. 12.

⁸ Srov. Bartoňková 2009, s. 13.

⁹ Srov. Dvořáková 2011, s. 15.

¹⁰ Srov. Rabušicová, Rabušic 2008, s. 169-173.

¹¹ Srov. Dvořáková 2011, s. 15.

volnočasové aktivity. Dále uvádí charakteristiky zájmového vzdělávání, např. zájem, volný čas, dobrovolnost, svoboda výběru, uspokojení potřeb, pestrost obsahu, aktivita.¹²

Miroslav Krystoň uvádí, že zájmové vzdělávání je významné pro seniory, pomáhá jim vyrovnávat se se změnami stáří, obohacuje je o nové vědomosti, zkušenosti, zážitky a především o nové sociální kontakty.¹³

Informální vzdělávání

Na rozdíl od obou předchozích forem není informální vzdělávání organizované, systematické a institucionálně koordinované. I když se nejedná o záměrné vzdělávání, dochází k získávání nových informací a k osobnímu rozvoji. K informálnímu vzdělávání dochází např. při čtení novin a jiné literatury, sledování televize, kulturních akcích, rozhovory.¹⁴

Před rozvojem formálních vzdělávacích systémů se znalosti a dovednosti dědily a řemeslníci se učili od svých mistrů. O nabytých dovednostech neexistovaly formální doklady, které v dnešní době ve vyspělých zemích hrají významnou roli.¹⁵ Analýzy ukázaly, že podobně jako u formálního a neformálního vzdělávání je nejdůležitějším faktorem v oblasti informálního vzdělávání u českých dospělých jejich dosažené vzdělání.¹⁶

Je třeba naučit člověka stárnout, vštípit mu poznání, že by se měl ve starším středním věku připravovat na stáří a vnuknout ideu aktivního stárnutí. Aby nepřestal věnovat pozornost vzdělávání, které může pomoci udržet se v hlavním proudu dynamické společnosti založené na vědění.¹⁷

1.2 Vztah celoživotního vzdělávání a vzdělávání seniorů

V rámci celoživotního vzdělávání se vydělila oblast zaměřená na vzdělávání seniorů. Tato bývá označována různými pojmy, např. gerontagogika, gerontopedagogika. S ohledem na téma práce jsem zvolila pojem gerontagogika, která je označována jako hraniční vědní disciplína na pomezí andragogiky jako vědy o výchově a vzdělávání dospělých a gerontologie jako vědy o stárnutí a stáří¹⁸, jak uvádí Anna Petřková a Rozálie Čornaničová.

¹² Srov. Šerák 2009, s. 52.

¹³ Srov. Krystoň 2011, s. 109.

¹⁴ Srov. Bočková 2000, s. 12.

¹⁵ Srov. Rabušicová, Rabušic 2008, s. 77-78.

¹⁶ Srov. Rabušicová, Rabušic 2008, s. 93.

¹⁷ Srov. Rabušicová, Rabušic 2008, s. 273-274.

¹⁸ Srov. Čornaničová, Petřková 2004, s. 18.

Gerontologie jí poskytuje poznatky o procesech stárnutí, podobně jako další vědní obory (psychologie, sociologie, demografie a další vědy o člověku). Protože jsou senioři zároveň dospělými, je gerontagogika součástí andragogiky, její specializovanou disciplínou.¹⁹

Také Mühlpachr uvádí, že: „*gerontagogika je součástí andragogiky jako vědy o výchově a vzdělávání dospělých.*“²⁰ Pojem „*geront*“ je převzat z řeckého gerón = starý muž. Český překlad stařec a latinsky senex (senilita, senilní) mají všeobecně hanlivý význam, proto je lépe se jim vyhýbat.²¹ Pojem senior je považován za významově neutrální a nemá negativní citový náboj jako pojem „*starý*“, také je používán pojem „*třetí věk.*“²²

Gerontologii je pak označována věda o stárnutí a stáří (gerón = starý; logos = nauka, věda).²³ Pro pojem stárnutí a stáří existuje mnoho definic, ovšem žádná není absolutní. Stejně tak vymezení věkové hranice pro stáří. Významnou roli zde hraje i skutečnost, že každý člověk stárne jinak, jde o individuální proces.²⁴ Pro potřeby této práce je využíván ponejvíce pojen senior – přes novost v českém významosloví se zdá být nejmýstižněji; vyjadřuje rovněž suverenitu i aktivitu, na rozdíl od pojmu starý, jenž spíše generuje představy bezmocnosti a nemocnosti.

Světová zdravotnické organizace (WHO), jak uvádí Pavel Řičan, rozděluje starší věk následovně:²⁵

- 60 – 74 let - rané stáří,
- 75 – 89 let – vlastní stáří, pokročilý věk,
- 90 let a více – dlouhověkost.

Mühlpachr člení seniory do věkových období podle změn, které provází dané období:²⁶

- 65 – 74 let – mladí senioři – odchod do důchodu a s ním spojená reorganizace času,
- 75 – 84 let – staří senioři – zdravotní potíže,
- 85 let a více – velmi staří senioři – soběstačnost, zabezpečení.

¹⁹ Srov. Čornaničová, Petřková 2004, s. 21.

²⁰ Mühlpachr 2008, s. 130.

²¹ Srov. Řičan 1990, s. 370.

²² Srov. Kozáková, Müller 2006, s. 7.

²³ Srov. Pacovský 1990, s. 15.

²⁴ Srov. Kozáková, Müller 2006, s. 8.

²⁵ Srov. Řičan 1990, s. 370.

²⁶ Srov. Mühlpachr 2008.

Při srovnání obou členění je patrný rozdíl v prvním období, kdy se spodní věková hranice posouvá o pět let směrem nahoru, kdežto horní hranice je stejná. Naproti tomu přelom druhého a třetího období se posouvá o pět let níže.

Kalendářní věk usnadňuje vřazení jedince do určité věkové kategorie třetího věku. Ovšem psychický věk s ním nemusí korespondovat. Často se cítíme na méně let, než nám ve skutečnosti je. Nadnáší nás pocity mládí (tzv. duchem mladí), ale pohled do zrcadla naznačuje opak. Nebo cítíme, že nás tělo či mysl již neposlouchá, jak bychom si přáli a potřebovali.

„Podle dosavadních údajů žije v České republice přibližně 1,6 milionu lidí starších 65 let. Nyní představují téměř 16 % populace a jejich počet se stále zvyšuje. Právě na seniory je mnohdy nahlíženo s despektem. Ovšem to, že naše populace stárne, není jejich vina.“²⁷

Stárnutí populace je proces, při kterém se na určitém území zvyšuje podíl osob starších 60 nebo 65 let a současně se snižuje podíl osob mladších 15 let.²⁸ Demografické studie uvádějí, že lidé starší 65 let budou v roce 2050 tvořit skoro 1/3 všech obyvatel ČR.²⁹ Ve vyspělých zemích se střední délka života prodlužuje, následkem jsou ekonomické a sociální dopady na společnost. Osoby nad 60 let v roce 2004 tvořily 22 % společnosti, v ČR 21 %.³⁰ Statistické údaje hovoří jasně, seniorům bude třeba věnovat zvýšenou pozornost.

Zkoumání seniorského věku nelze oddělit od předchozích životních etap, senioři z nich čerpají své zkušenosti a vytváří si tak svoji identitu.³¹ Je důležité si uvědomit, že naše stáří bude takové, jaké základy mu vytvoří v hlavní fázi života. Že záleží na nás samotných, na naší vůli. Vzdělávání sebe sama ve středním věku se považuje za „vstupenku“ ke vzdělávání ve stáří. Samozřejmě, pokud je vzdělávání úspěšné a studentovi poskytuje sociální využití, pocit spokojenosti a seberealizace.

Podle psychologů je člověk starý tak, jak myslí, nezáleží na počtu let. Dokud je schopen učit se, respektovat odlišné názory a získávat zkušenosti, je mladý.³²

psychosomatické proměny ve stáří

²⁷ Senioři. Dostupné na [www](http://www.mpsv.cz/files/clanky/13111/TZ_Seniori_nepatri_do_stareho_zeleza.pdf):

http://www.mpsv.cz/files/clanky/13111/TZ_Seniori_nepatri_do_stareho_zeleza.pdf [cit. 6.2.2014]

²⁸ Srov. Kozáková, Müller 2006, s. 20.

²⁹ Srov. Křivohlavý 2011, s. 27.

³⁰ Srov. Štílec 2004, s. 12.

³¹ Srov. Sýkorová 2007, s. 231.

³² Srov. Štílec 2004, s. 15.

Na proces stárnutí je třeba nahlížet celostně. Kognitivní stárnutí úzce souvisí s tělesnými, emočními a sociálními vlivy, dochází ke změně poměru kognice a senzomotoriky, senior musí vynaložit mnohem více pozornosti, než mladý člověk.³³

Pro stárnutí je charakteristické zpomalení psychické činnosti – není vhodné rychlé rozhodování a činnost pod tlakem. Dále zhoršení smyslového vnímání, snížení pohybových schopností a změny v učení a paměti. Zhoršuje se epizodická paměť, vztah k místu a době, např. kde jsem zaparkoval auto. Naopak schematická paměť – celoživotní znalosti a zkušenosti jsou dobrým předpokladem pro další učení a výhodou proti mladší generaci. Právě proto se skvěle osvědčily univerzity třetího věku (U3V).³⁴

Pro srovnání nyní uvádím změny psychiky v seniorském věku tak, jak je popisují následující autoři. Lze říci, že převážně dochází ke shodě.

Je třeba, aby každý z nás našel způsob, jak důstojně stárnout. Duševní stárnutí úzce souvisí s tělesným, ale také s naším pohledem na tyto změny. **Dochází ke:**³⁵

- 1) zpomalení duševní činnosti – aktivita mozkových buněk je pomalejší, může to být ovlivněno sníženou motivací,
- 2) špatné snášení změn – bojí se, protože stáří je spojené se ztrátami a mladí mají více možností, jak se těmto změnám bránit,
- 3) zhoršování některých složek inteligence,
- 4) snížení zájmu až netečnost,
- 5) častý vznik neuróz a demence (zhoršení rozumových schopností).

Stáří provází změny poznávacích procesů:³⁶

- 1) změny aktivizační úrovně: pomalost při zpracování informací, rozhodování a reakcích (i rozhodování způsobuje stres), únava,
- 2) změny v orientaci: zhoršení ostroty zraku a sluchu, to má za následek použití kompenzačních pomůcek a potřeba větší soustředěnosti, brzká unavitelnost a napětí, tím dochází k vyhýbání se společnosti,
- 3) obtížnost učení: vzniká na základě snížení a zpomalení paměťových procesů. Paměť je výrazně lepší, když je používána,
- 4) změny intelektových funkcí: jsou individuální na základě dědičnosti (rychlost a míra úpadku inteligence), vzdělání, způsobu života a vlastností.

³³ Srov. Gruss 2009, s. 139.

³⁴ Srov. Štílec 2004, s. 15.

³⁵ Srov. Říčan 1990, s. 375.

³⁶ Srov. Vágnerová 2000, s. 451.

V posledních letech byl radikálně změněn názor na mozek a jeho fungování: tzv. plasticitu mozku je možné trénovat.³⁷ Řada seniorů s oblibou luští křížovky, osmisměrky nebo sudoku. Nejen, že se zabaví, ale především trénují paměť. Také se setkávám s osobami po mozkové příhodě, učí se podle slabikáře znovu číst, psát i počítat. A jde jim to, pokud není zdravotní postižení příliš velké. Jsou šťastni, že to dokáží a vrátí se zpět do běžného života. Především nesmí rezignovat, ale naopak bojovat a chtít kvalitně žít. Samozřejmě je také třeba zájmu, pomoci a trpělivosti ze strany nejbližších.

Ve stáří některé mozkové buňky a nervová spojení umírají, ale rodí se i nové, proto je možné něčemu se naučit.³⁸ V dobrém psychickém stavu se ve stáří udržují ti, kteří procvičují mozek (čtení, studium, luštění), žijí stále aktivním životem a hledají nové přátele.³⁹ Kognitivní kapacita je u starších lidí horší, ale tento nedostatek jsou schopni kompenzovat získanými znalostmi a zkušenostmi.⁴⁰

Duševní schopnosti, inteligence a paměť nemá jen sestupnou tendenci. Rozlišujeme inteligenci fluidní (přesnost přijímání, zpracování informací a kvalita krátkodobé paměti, je důležitá při učení, ovšem brzy podléhá stárnutí) a inteligenci krystalickou (dovednosti, schopnosti a zkušenosti, stále se rozvíjí, senioři dosahují lepších výsledků než mladí).⁴¹ Fluidní inteligence je geneticky daná, umožňuje člověku reagovat na nové situace a rychle se učit. Kdežto krystalická inteligence je výsledkem vzdělávání, je založena na získávání zkušeností a částečně tím kompenzuje fluidní inteligenci.⁴²

„Obecně platí, že lidé, kteří mají vyšší inteligenci, se také zpravidla více zabývají intelektuálními aktivitami, které jejich kompetence udržují a dále rozvíjejí. Lidé, kteří jsou v tomto směru méně disponovaní, si volí jiný styl života, který obvykle nepodporuje ani zachování stávajících schopností.“⁴³

Schopnosti a dovednosti, které nejsou využívány, postupně upadají. V důchodovém věku potřebujeme smysluplné aktivity. Záliby se zužují a zmenšuje se motivace. Důvodem je únava, sklon k pohodlnosti, ale i přístup společnosti k seniorům (už od nich nic neočekává). Senioři jsou většinou aktivní jen ve své domácnosti nebo domácnosti dětí.⁴⁴

³⁷ Srov. Křivohlavý 2011, s. 48.

³⁸ Srov. Křivohlavý 2011, s. 13.

³⁹ Srov. Kubešová 2006, s. 138.

⁴⁰ Srov. Křivohlavý 2011, s. 44.

⁴¹ Srov. Gruss 2009, s. 12.

⁴² Srov. Čornaničová, Petřková 2004, s. 31.

⁴³ Vágnerová 2000, s. 453.

⁴⁴ Srov. Vágnerová 2000, s. 468.

1.3 Životní styl seniorů

Neměli bychom se vzdávat jen proto, že jsme staří a nic nedokážeme.⁴⁵ Životní styl je důležitým faktorem z hlediska zdatnosti organismu, ovlivňuje ho také jeho prostředí. Z psychologického hlediska je velmi důležitá sebereflexe, jak člověk hodnotí a prožívá své vlastní stárnutí.⁴⁶

Gruss uvádí, že podle některých výzkumů je nejlepší strategií stárnutí být co nejaktivnější tělesně i duševně a zapojovat se do různých společenských aktivit.⁴⁷ Nejsou však všichni stejní, některé je třeba motivovat a pomoci jim, aby se do různých aktivit zapojili. Přesto je mnoho seniorů, kteří chtějí využít svůj volný čas k tomu, co nestihli v mládí nebo při zaměstnání. K prohlubování znalostí ve svém nebo jiném oboru, v tom, co je zajímavé a baví je.

Stáří může být svobodnější než mládí, ale je důležité věnovat se tomu, v čem najdeme uplatnění. Např. studium, může jít o obor, který je odlišný od původní profese. Jde především o radost z poznání, potřebu něco si dokázat a pocit, že to zvládnou.⁴⁸

Kvalita života se týká smyslu života a samotného bytí. Světová zdravotnická organizace v Ženevě je definuje takto: „Kvalita života je to, jak člověk vnímá své postavení v životě v kontextu kultury, ve které žije a ve vztahu k cílům, očekáváním, životnímu stylu a zájmům.“⁴⁹

Kvalita života je to, co člověku přináší pocit pohody a spokojenosti s vlastním životem.⁵⁰ Pod pojmem kvalita života (kvalitně prožít život) si každý z nás představuje něco jiného a to jak v mládí, tak i ve stáří. Pohybujeme se na stupnici, kde jeden pól představuje skromnost a druhý náročnost. Každý je pak spokojen s tím, co očekává.

Mnoho aktivit k udržení kvality života je pro seniory finančně nedostupná. Dochází ke spojení dvou významných činitelů: pokles životní úrovně a nadbytek volného času. Vhodným řešením je pak nabídka vzdělávacích a jiných aktivit.⁵¹

Podstatnou oblastí kvality života je přístup k edukačním možnostem a podíl na kulturním a společenském životě. Proto se ze sociologického hlediska zkoumají aspekty

⁴⁵ Srov. Čornaničová, Petřková 2004, s. 52.

⁴⁶ Srov. Čornaničová, Petřková 2004, s. 36.

⁴⁷ Srov. Gruss 2009, s. 170.

⁴⁸ Srov. Říčan 1990, s. 386.

⁴⁹ Křivohlavý 2011, s. 124.

⁵⁰ Srov. Čornaničová, Petřková 2004, s. 40.

⁵¹ Srov. Čornaničová, Petřková 2004, s. 29.

kulturního dědictví jako např. univerzity, knihovny, památky a další, hlavně proto, že senioři představují jednu z významných kategorií obyvatelstva.⁵²

Potřeby seniorů:⁵³

- 1) snižuje se ochota cokoliv měnit, naopak stoupá potřeba jistoty a bezpečí,
- 2) snižuje se potřeba stimulace – dříve běžné podněty jsou nyní zatěžující,
- 3) snižuje se potřeba učení – upřednostnění stereotypu, nové informace jsou zatěžující, mladší generaci nestačí, proto se nejlépe cítí mezi vrstevníky,
- 4) potřeba seberealizace,
- 5) potřeba otevřené budoucnosti a naděje – zachování sebeúcty, mezilidské vztahy.

Podrobněji vyložím potřebu sociálního kontaktu, protože ji považuji za nejdůležitější. Je velice smutné, že mnoho seniorů ani nemá možnost s někým pohovořit, bývají osamoceni, nikdo kromě rodiny za nimi nepřijde. Dokonce ani rodinní příslušníci nemají tolik času, přijdou jen o víkendu, ale co ty zbývající dny – prázdné, bez sociálního kontaktu?

Potřeba sociálního kontaktu:⁵⁴

- 1) musí být přiměřený, aby nedocházelo k zatěžující stimulaci,
- 2) kontakty se známými – rodina a přátelé, s novými lidmi navazují kontakty hůře, nejlépe se cítí mezi vrstevníky (jako v dětství a dospívání),
- 3) strach z osamělosti – ztráty kontaktů, proto jsou důležití sousedé, zvíře, převážně TV poskytuje seniorovi jakousi náhradní společnost.

„*Náhradní společnost*“ ve formě sledování televize není nevhodná, pokud se však nestane jediným zdrojem sociálního kontaktu. Čas od času se setkávám se seniory, kteří mají jen tu televizi, bývá jedinou jejich aktivitou.

Otázka zní: Jak tedy naplnit čas třetí fáze života. Zda má smysl a hodnotu to, co děláme a jak naplňujeme svůj čas. Právě odpovědi na ně nabývají ve stáří na důležitosti.⁵⁵

Aktivity nabízené vhodnou formou by senioři uvítali. Účast na těchto aktivitách by pak mohla nahradit návštěvy lékařů.⁵⁶ Senioři využívají návštěv u lékařů k sociálnímu kontaktu s vrstevníky. V čekárnách si pohovoří, dovědí se něco nového, nejsou tak osamělí, jako doma. Je skutečně možné, že by v čekárnách a ordinacích trávili méně

⁵² Srov. Čornaničová, Petřková 2004, s. 42.

⁵³ Srov. Vágnerová 2000, s. 457.

⁵⁴ Srov. Vágnerová 2000, s. 460.

⁵⁵ Srov. Křivohlavý 2011, s. 125.

⁵⁶ Srov. Holmerová, Jurašková, Zikmundová 2003, s. 24.

času, kdyby měli možnost jiného sociálního kontaktu a dostatek přiměřených sociálních aktivit?

Pacovský uvádí nejzávažnější sociální rizika seniorského věku, jsou jimi osamělost, rodinné problémy, ztráta dosavadního programu a aktivity.⁵⁷ Dle Špatenkové dochází ve stáří k mnoha životním krizím z důvodu osamostatnění dětí, odchodu do důchodu, úmrtí blízkých, institucionalizace.⁵⁸

Existuje názor, že senioři celý život pracovali a potřebují především odpočinek. Ale začnou-li se nudit, zhoršuje se nálada, zaobírají se nemocemi a pak může vzniknout deprese až apatie. Nedostatek aktivity oslabuje psychické i fyzické síly. Proto jakákoliv činnost působí příznivě a kvalitní program poskytuje přiměřenou fyzickou a duševní stimulaci.⁵⁹ Deprese se projevuje u cca 15% osob starších 65 let a v domovech důchodců u 20% osob.⁶⁰

Není třeba se bát činnosti, ale nečinnosti ano. Myslíme-li, že se musíme šetřit, brzy zjistíme, že jsme žádnou energii neušetřili. Jsme naopak fyzicky i duševně unavenější, vymlouváme se na stáří a dostáváme se do bludného kruhu. Proto je velmi důležité, aby se odpočinek střídal s aktivitou.⁶¹ Nečinnost často provází odchod do důchodu, senioři si neví rady s tím, že mají najednou tolik volného času. Mnoho z nás se s tímto faktem potýká osobně nebo u svých rodičů, případně známých. Co doporučit? Většinou nestačí jen zvýšená péče o vnoučata a pomoc dětem. Důležité je uspokojení potřeby seberealizace ve smyslu získávání nových informací a poznatků.

Vzhledem k tomu, že důchodce ztratil svou profesní roli, hledá nový způsob seberealizace. Toto může způsobit změnu postojů a hierarchii hodnot.⁶² V období stárnutí a stáří dochází ke změně pohledu na seberealizaci – zaměření na duchovní stránkužití a vnitřní smysl činností. Z toho důvodu se stává výraznější potřeba poznávání a učení.⁶³

Hlavním důvodem vzdělávání seniorů je zlepšení jejich kvality života. Znamená to, aby byli spokojeni a seberealizováni, aby úspěšně zvládali strasti, které seniorský věk provází. Dalším důvodem vzdělávání seniorů bývá získání sociálních kontaktů – přátel a známých, s kterými je život veselejší a plnohodnotnější.

⁵⁷ Srov. Pacovský 1990, s. 89.

⁵⁸ Srov. Špatenková 2004, s. 65.

⁵⁹ Srov. Kozáková, Müller 2006, s. 19.

⁶⁰ Srov. Kubešová 2006, s. 135.

⁶¹ Srov. Rheinwaldová 1999, s. 8.

⁶² Srov. Vágnerová 2000, s. 469.

⁶³ Srov. Čornaničová, Petřková 2004, s. 63.

1.4 Specifika vzdělávání seniorů

V této kapitole přiblížím edukaci v seniorském věku, poté faktory učení a jejich bariéry. Dále popíši, jaké má edukace seniorů funkce, co je jejím obsahem a jaké metody jim nejlépe vyhovují.

Poslání edukace seniorů se vztahuje nejen ke společnosti, ale i k jednotlivcům, tj. seniorům. Napomáhá v uspořádání života, spokojenosti a sebevýchovy. Důležitou úlohu při edukaci seniorů má jejich rodina, komunita a celá společnost. Edukace umožňuje zlepšit orientaci v nové životní situaci a adaptaci na ni. Institucionalizované edukační aktivity jsou prospěšné tím, že disponují kvalifikovanými vzdělavateli, učebními plány, poznatkovým zázemím a realizačním prostorem.⁶⁴

Rozlišujeme objektivní (vnější) faktory učení seniorů a subjektivní (vnitřní). Do vnitřních faktorů zahrnujeme kognitivní (intelekt, poznávání a styl učení); afektivní (postoje, motivace, potřeby, zájmy); fyzické (věk, pohlaví, zdravotní stav) a sociokulturní (status, vzdělání, rodinná situace).⁶⁵ O subjektivních faktorech jsme se dozvěděli již v předchozích kapitolách, byla řeč o věku, potřebách seniorů, sociálním prostředí a dalších. Tyto faktory jsou velice individuální až odlišné.

Motivací seniorů k učení bývají:⁶⁶

- 1) kognitivní potřeby – rozšíření a doplnění poznatků, zájmy,
- 2) sociální potřeby – kontakt s vrstevníky, potřeba společenství,
- 3) potřeba aktivity – smysluplná činnost, pocit užitečnosti,
- 4) potřeba kompenzace nedostatků – intelektuálních i emocionálních,
- 5) potřeba seberealizace – jde o potvrzování vlastní identity.

Produktem procesu aktivizace seniorů je jejich aktivita. Aktivizací seniorů může být široká nabídka různých forem institucionálního vzdělávání, nabídka zájmových aktivit a v neposlední řadě nabídka společenského života.⁶⁷

Tzv. životní síla (síla našeho já) se projevuje se při zvládání krizí, při zaujímání postojů k ostatním lidem a k celému světu. Má vliv na tvořivou činnost a spokojenost. Třetí fázi života porozumíme, jen když na ni nahlížíme celistvě.⁶⁸

⁶⁴ Srov. Čornaničová, Petřková 2004, s. 52-53.

⁶⁵ Srov. Čornaničová, Petřková 2004, s. 67.

⁶⁶ Srov. Čornaničová, Petřková 2004, s. 68.

⁶⁷ Srov. Kozáková, Müller 2006, s. 37.

⁶⁸ Srov. Křivohlavý 2011, s. 80.

Do objektivních (vnějších) faktorů zahrnujeme: učivo (obsah, rozsah, obtížnost, metody); vzdělavatelé a organizátoři (jejich kompetence profesní i osobní) a realizační prostředí (dostupnost či materiální vybavení).

Mezi hlavní bariéry, které souvisí s těmito objektivními podmínkami učení, patří: špatný přístup nebo se o nich neví, nevhodná doba konání vzdělávacích aktivit, špatná doprava, finanční náročnost.⁶⁹

Uvedené bariéry, potažmo dostupnost celé vzdělávací aktivity, je třeba mít na paměti už při jejím vytváření. Pro seniory je zásadní každá z těchto bariér. Mívají zpravidla omezenější přístup k informacím, neznamená to však jen, že neumějí pracovat s internetem. Překážkou je i nedostatek sociálních kontaktů nebo zdravotní omezení. Velkým problémem bývá i doprava, někteří senioři neřídí, mají problém nastoupit do autobusu, nebo mohou být závislí na tom, že je někdo odveze. Navíc se tak zvyšují náklady na vzdělávací aktivitu. Ta může být sama o sobě pro seniory finančně nedostupná.

Funkce edukace seniorů je podle primární orientace na rozvoj jejich osobnostních stránek dělena na:⁷⁰

- 1) vzdělávací – získávání poznatků, informací, dovedností,
- 2) kulturně kultivační – oblast zájmových aktivit,
- 3) sociálně, psychologické - udržení kvality života.

Edukace slouží především k získávání znalostí, ale má i jiné důležité funkce. Pro každého seniora nemusí být prioritou získávání poznatků, ale např. rozvoj osobnosti prostřednictvím kulturních zážitků či získávání a udržování sociálních kontaktů. Tyto rozličné funkce edukace seniorů jsou naplňovány prostřednictvím různých forem vzdělávání.

1.5 Formy vzdělávání seniorů

Nyní nabízím přehled nejčastějších vzdělávacích aktivit, které jsou u nás v ČR dostupné. Některé z nich sice existují jen ve větších městech, ale některé i v těch menších. Vždy záleží na iniciativě zřizovatelů i organizátorů a samozřejmě na zájmu seniorů. V přehledu se dozvíte jak základní informace, tak i zajímavosti o jednotlivých edukačních formách pro seniory.

⁶⁹ Srov. Čornaničová, Petřková 2004, s. 69.

⁷⁰ Srov. Čornaničová, Petřková 2004, s. 64.

Vzdělávání osob v důchodovém věku je ve světě realizováno v různých formách. Jednak jako samostatné instituce nebo jako začleňování seniorů do normálního vzdělávacího systému. V ČR se ustálilo jako Univerzita třetího věku, jako Akademie třetího věku a jako Kluby třetího věku.⁷¹

Univerzity 3. věku (U3V)

První U3V byla založena roku 1973 v Toulouse, brzy se realizace U3V rozšířila i do jiných zemí, orientace na zájmové vzdělávání seniorů, cílem bylo a je zlepšení kvality života seniorů. Jednotlivé U3V jsou odlišné svým záměrem a dalšími okolnostmi – mohou být zřizovány při univerzitách, nezávislými organizacemi nebo městy. Způsob edukace a organizace je také odlišný, nejčastější model:⁷²

- U3V je založena při vysoké škole (VŠ), ředitel je jmenovaný z řad představitelů VŠ a tajemník, který zabezpečuje konkrétní úkoly spojené s U3V,
- vzdělávání probíhá ve 2-3 letých cyklech, školní rok zahrnuje 15 dvouhodinových přednášek (1x za 2 týdny),
- obsah, formy a metody vzdělávání jsou podobné jako na VŠ, široká nabídka kurzů, které korespondují se zaměřením fakult a kateder, program každoročně zveřejňují, 1. ročník bývá obecnější s nejčastěji požadovanými tématy, v 2. až 3. ročníku dochází ke specializaci témat podle potřeb studujících,
- základem studia je aktivita vzdělávaných, je zde také prostor pro přátelská setkání, navazování kontaktů a studijní výpomoc,
- hodnocení: závěrečný test na konci semestru a v posledním ročníku studia jsou zařazeny specializace a výzkumné práce,
- možnost využití univerzitních knihoven a odborných aktivit VŠ.

U3V poskytuje osobám blížícím se seniorskému věku a seniorům všeobecné, zájmové a neprofesní vzdělávání na vysokoškolské/ univerzitní úrovni, které vysoké školy/ univerzity již tradičně řadí do nabídky celoživotního vzdělávání.⁷³

Univerzity třetího věku jsou zpravidla realizovány v rámci programů celoživotního vzdělávání jednotlivých vysokých škol. Vysoké školy poskytují studentům-seniorům možnost získávat nové poznatky. Přijetí ke studiu je omezeno pouze dokončeným středoškolským vzděláním s maturitou, ale výjimky jsou možné a dosažením určité věkové hranice (50 či 60 let, hranice pro přiznání starobního důchodu – liší se dle

⁷¹ Palán Zdeněk, Ph.D. Dostupné na [www: http://www.andromedia.cz/andragogicky-slovník/vzdelavani-senioru](http://www.andromedia.cz/andragogicky-slovník/vzdelavani-senioru) [cit. 5.2.2014].

⁷² Srov. Čornaničová, Petřková 2004, s. 75-77.

⁷³ Vzdělávání seniorů: portál. Dostupné na [www: http://e-senior.czu.cz/](http://e-senior.czu.cz/) [cit. 5.2.2014].

konkrétní školy). Omezená je také kapacita. Kurzy se většinou vypisují a přihlašuje se do nich začátkem jara. Přijatí studenti platí zápisné pohybující se od 100 do 600 Kč za rok či semestr studia. Výuka je organizována prostřednictvím přednášek, seminářů, cvičení i exkurzí, nejčastěji jednou či vícekrát za týden nebo 14 dní. Jeho výsledkem není sice získání nějakého titulu či pracovní kvalifikace, nicméně promoce a vydání osvědčení o absolvování studia posluchače univerzity nemine.⁷⁴

Akademie 3. věku (A3V)

V Československu jsou zřizovány od 80. let 20. stol. ve spolupráci s gerontologickými a geriatrickými zařízeními, vzhledem k vysoké dostupnosti (minimálně v okresních městech) by mohly mít příznivou budoucnost. Jsou pro seniory středně náročnými vzdělávacími aktivitami. Během školního roku dochází minimálně k 10 setkáním (1x za 2 týdny). Obsah, formy a metody akceptují formu zájmového vzdělávání, obsahuje formality, podání přihlášky, slavnostní zahájení a ukončení diplomem. Obsah vzdělávacích aktivit je odrazem zájmů nebo potřeb účastníků, nejčastějšími tématy jsou: zdravý životní styl, aktivní přístup k sociálním změnám, poznatky z oblasti kultury, historie, umění, zájmy, pohybové aktivity a přátelská setkání za účelem navazování a prohlubování kontaktů.⁷⁵

Akademie třetího věku pořádají často různé činnosti kulturně-osvětového charakteru a především vzdělávání na všeobecně přístupné úrovni, především charakteru socio-kulturního. Jde většinou o jednorázové nebo krátkodobé akce na aktuální témata nebo akce dle spontánních zájmů. Jejich častým organizátorem je Červený kříž a další organizace.⁷⁶

Účastníci A3V by měli být uzavřenou skupinou, z toho důvodu se doporučuje určitý stupeň formalizace a to od podání přihlášky ke studiu, přes slavnostní zahájení studia až po ukončení předáním certifikátu o absolvování studia.⁷⁷

⁷⁴ U3V informace o studiu. Dostupné na [www: http://www.andromedia.cz/andragogicky-slovník/vzdelavani-senioru](http://www.andromedia.cz/andragogicky-slovník/vzdelavani-senioru) [cit. 5.2.2014].

⁷⁵ Srov. Čornaničová, Petřková 2004, s. 78.

⁷⁶ Srov. Palán Zdeněk, Ph.D. Dostupné na [www: http://www.andromedia.cz/andragogicky-slovník/vzdelavani-senioru](http://www.andromedia.cz/andragogicky-slovník/vzdelavani-senioru) [cit. 5.2.2014].

⁷⁷ Srov. Krystoň 2011, s. 128.

Kluby důchodců

Jsou v ČR nejčastější vzdělávací aktivitou pro seniory, zřizovatelem bývá převážně dané město, forma vzdělávání je volnější, necyklická, zabývá se různými zájmovými aktivitami, např. kulturní, vzdělávací, nebo sportovní akce, zájezdy, exkurze apod.⁷⁸

Jiné formy vzdělávání seniorů

V současnosti existuje široký výběr vzdělávacích aktivit pro seniory, jsou jimi např.: edukační aktivity veřejných knihoven, programy trénování paměti, programy zaměřené na pohybovou výchovu či edukační aktivity v domovech pro seniory.⁷⁹

Uvedené formy nejsou jistě vyčerpávajícím způsobem popsány. Je otázkou postihnout další vývoj směrem ke komunitním aktivitám vzdělávání seniorů, které se objevují v zahraničí. Organizují je senioři pro seniory či možnosti on-line vzdělávání, které se bude rozšiřovat se stárnutím populace, která je již dnes počítačově gramotná.

⁷⁸ Srov. Čornaničová, Petřková 2004, s. 79.

⁷⁹ Srov. Krystoň 2011, s. 130.

2 Organizace vzdělávání seniorů

Organizace vzdělávání seniorů vychází z identifikace a stanovení vzdělávacích potřeb a poptávky v určité lokalitě. V závislosti na tom je vytvořen vzdělávací program, připravena jeho realizace a následně hodnocení. Z toho důvodu se budu zabývat identifikací vzdělávacích potřeb a cílové skupiny, vzdělávacím programem, výběrem lektorů, studijních materiálů. Jaké jsou možnosti realizace vzdělávání a dále evaluací a hodnocením vzdělávání.

2.1 Identifikace vzdělávacích potřeb a cílové skupiny

Michaela Prášilová znázorňuje vztah potřeby a výsledků takto: „požadované výsledky – současné výsledky = potřeba“. Identifikace vzdělávacích potřeb, o které se hovoří v odborné literatuře, v praxi může znamenat, že:⁸⁰

- 1) byl zjištěn nějaký nedostatek, např. nedůsledné užívání léků obyvateli pečovatelského domu,
- 2) přiblížilo se datum školení zaměstnanců,
- 3) byl zjištěn zájem skupiny osob o osvojení si konkrétních poznatků a dovedností, např. v oblasti zájmového či odborného vzdělávání.

Hana Bartoňková a Dušan Šimek uvádějí, že úlohou vzdělavatelů dospělých je uspokojování tří rozdílných souborů potřeb a cílů:⁸¹

- 1) potřeby a cíle jedinců,
- 2) potřeby a cíle institucí,
- 3) potřeby a cíle společnosti.

Aby byly vzdělávací potřeby přesně identifikovány a vzdělávací program maximálně účinný, předchází mu analýza vzdělávacích potřeb. K jejímu provedení musíme znát zdroje informací a vybrat vhodné nástroje a postupy k jejich získání, těmi jsou např. rozhovor s jednotlivci či ve skupině, dotazník, pozorování, názory a posouzení expertů.⁸²

Typickým účastníkem zájmového vzdělávání dospělých bývá jedinec aktivní, samostatný, vyššího vzdělání, zvyklý učit se, s dostatečným množstvím času na vzdělávací aktivity. Dále uvádí, že 95% účastníků tvoří ženy.⁸³

⁸⁰ Srov. Prášilová 2006, s. 51-52.

⁸¹ Srov. Bartoňková, Šimek 2006, s. 59.

⁸² Srov. Prášilová 2006, s. 56-58.

⁸³ Srov. Šerák 2009, s. 131-135.

Při tvorbě vzdělávacího programu by mělo být zohledněno složení skupiny, pro kterou je program tvořen. Za tímto účelem se provádí analýza účastníků vzdělávání, zjišťují se hlavně informace o schopnosti učit se, a to v oblastech: intelektuální způsobilost; předchozí znalosti či odbornost v oblasti, které se týká výuka; motivace k učení. Dále se zjišťuje, zda půjde o homogenní skupinu účastníků, či heterogenní. Může se jednat o homogenitu profesní, věkovou, vzdělanostní, podle pohlaví, podle příslušnosti území (celostátní, regionální) apod. Platí, že čím je skupina účastníků homogennější, tím je jednodušší i tvorba programu a jeho realizace.⁸⁴

V praxi zájmového vzdělávání se však s homogenními skupinami často nesečkáme. Důvodem je skutečnost, že vzdělávání je založeno především na zájmu účastníků o vzdělávací akci. Pro organizátory je pak vzdělávání mnohem náročnější a také dochází ke snížení efektivity vzdělávání.⁸⁵

I když senioři netvoří homogenní skupinu, jsou pro ně typické vlastnosti jako ohrožení chudobou, omezení ze zdravotních důvodů, potíže s ovládním moderních technologií, izolace, předsudky, ageizmus.⁸⁶

2.2 Vzdělávací program

Při tvorbě vzdělávacího programu se lze opřít o praxí ověřený postup na základě dílčích kroků. Zjišťuje se, kdo a proč se má vzdělávat, jaké jsou jeho současné znalosti, dovednosti, postoje a zkušenosti, co má umět po absolvování programu. Rozhoduje se o časovém harmonogramu vzdělávání, organizaci vzdělávání, vzdělávacích potřebách, studijních materiálech a způsobu ověření, zda bylo dosaženo cíle apod. Tyto postupy uvádějí odborníci v různých modifikacích, např. Kotásek, Belcourt a Wright, Armstrong, Mužík, Pokorná . Zjednodušená struktura postupu tvorby vzdělávacího programu:⁸⁷

- 1) zjištění vzdělávacích potřeb a specifikace osob, kterých se potřeby týkají,
- 2) vytýčení programového cíle tzn. konkrétní a kontrolovatelně pojmenovaný výstup,
- 3) rozpracování cíle do dílčích cílů uspořádaných v čase,
- 4) určení vhodného učiva a dalších realizačních nástrojů vzdělavatele – metody, organizační formy, učební úlohy, pomůcky, potřeby apod.,
- 5) stanovení postupů a nástrojů pro ověření, zda a jak bylo dosaženo cílů.

⁸⁴ Srov. Prášilová 2006, s. 61.

⁸⁵ Srov. Šerák 2009, s. 66.

⁸⁶ Srov. Šerák 2009, s. 184.

⁸⁷ Srov. Prášilová 2006, s. 31-33.

V literatuře se setkáme s mnoha postupy tvorby vzdělávacího programu, v nichž nalezneme různé odlišnosti, které však nejsou zásadní. Každý má možnost vybrat ten, který vyhovuje jeho potřebám.

Výraz kurikulum je odvozen z latinského currere – běžeti. Často používaný ve spojení curriculum vitae – doslova přeloženo jako průběh života. Původní význam slova kurikulum je běh, průběh, zároveň však obsahuje odborné významy.⁸⁸

Pojem kurikulum (často používaný v zahraničí) znamená obsah vzdělávání. Problémy působí to, že má několik významů:⁸⁹

- jako vzdělávací program,
- jako obsah a jemu příslušející průběh vzdělávání,
- jako celý komplex poznání, vztahující se ke škole, včetně projektování a hodnocení.

Podle andragogického slovníku je pojem kurikulum jedním ze základních andragogických a pedagogických pojmů. V ČR byl zaveden po roce 1989, dnes je již běžně užíván ve školství i ve vzdělávání dospělých. Jedná se o dokument, který stanovuje cíle a obsah konkrétního vzdělávání, očekávané výstupy a způsoby hodnocení, pro jednotlivé úrovně a obory vzdělávání obsahuje také učební plán a učební osnovy. I když je kurikulum předpokladem každého procesu záměrné edukace, je jeho výzkum v oblasti vzdělávání dospělých dosti nerozvinutý.⁹⁰

Nejcitovanější definice kurikula podle Walterové (1994) zahrnuje řešení otázek: „Proč vzdělávat? Koho vzdělávat? Co vyučovat? Jak vzdělávat? Za jakých podmínek vzdělávat? S jakými výsledky vzdělávat?“⁹¹

Výukový cíl představuje kvalitativní a kvantitativní změny u jednotlivých žáků v oblasti kognitivní, afektivní a psychomotorické, kterých má být dosaženo v určitém čase v procesu výuky. Bylo by vhodné, pokud by se žáci mohli podílet na tvorbě cílů.⁹²

Hierarchie úrovní cílů je uspořádána do tvaru pyramidy od nejobecnějšího cíle, nazývaného jako programový/obecný/komplexní/finální aj. k potřebnému počtu úrovní cílů specifických/dílčích.⁹³

Požadavky na výukové cíle:⁹⁴

⁸⁸ Srov. Průcha, 1997, s. 234.

⁸⁹ Srov. Kolář a kol. 2012, s. 68.

⁹⁰ Srov. Průcha, Veteška 2012, s. 158.

⁹¹ Prášilová 2006, s. 167.

⁹² Srov. Kalhous, Obst a kol. 2002, s. 274.

⁹³ Srov. Prášilová 2006, s. 79.

⁹⁴ Srov. Kalhous, Obst a kol. 2002, s. 276-278.

- 1) komplexnost – změny osobnosti žáka ve všech třech dimenzích - kognitivní, afektivní a psychomotorické – požadavek nelze zajistit na stejné úrovni v každé hodině, ale v rámci tematického celku by měl být obsažen ve všech třech dimenzích,
- 2) konzistentnost (soudržnost) – vnitřní vazba cílů – jde o podřízenost nižších cílů vyšší a naopak závislost vyšších cílů na dosažení těch nižších,
- 3) přiměřenost – jde o stanovení takových cílů, které jsou sice náročné, přesto pro většinu žáků splnitelné,
- 4) kontrolovatelnost – vymezení cíle má vyjadřovat, jaké činnosti a jakého výkonu je žák schopen v určité etapě učení dosáhnout.

Obsah vzdělávání je soustavou poznatků, činností, hodnot a způsobů chování, které obvykle vzdělavatel zpracuje do podoby učiva a prezentuje účastníkům, aby si je osvojili jako své vědomosti, dovednosti a přetvořili je ve své vlastní postoje. Vždy vychází ze stanovených cílů a informací o účastnících vzdělávání, měl by být přiměřený počtu, věku a složení účastníků. Obsah vzdělávání se zaměřuje na osvojení znalostí (fakta, pojmy, vztahy mezi nimi aj.), dovedností (pracovní, pohybové, komunikace, jednání aj.) a postojů (k sobě, k jiným lidem, ke světu a jeho hodnotám, k poznání).⁹⁵

Obsah vzdělávání by měl být strukturovaný – uspořádání do smysluplných celků. Také by se měl vztahovat k situaci seniorů – výběr učiva odvíjet od potřeb a zájmů. Forma edukace, organizace a hodnocení musí respektovat zvláštnosti stárnutí. Kromě samotné edukace je významná emoční podpora a poskytnutí pomoci. „*Matka se dá na studium, k čemu ti to bude a co z tebe bude*“ tyto poznámky si vyslechla šedesátiletá účastnice U3V (studium jí poradila osmdesátiletá spolubydlící na onkologické rekondici). Její odpovědí na posměšné otázky bylo, že díky přednáškám snáze překonává těžkosti a nyní se dívá na svět jinýma očima, už se nelituje...⁹⁶

Nejpoužívanější metody pro edukaci seniorů:⁹⁷

- 1) výkladové metody – přednáška: u starších účastníků se vzdělavatel musí zaměřit na: jasný cíl, formulaci hlavních myšlenek, jejich opakování a shrnutí, logiku výkladu, praktické příklady, použití audiovizuální techniky a způsob slovního projevu (přiměřená hlasitost, pomalejší tempo, přestávky v řeči),

⁹⁵ Srov. Dvořáková 2011, s. 49-50.

⁹⁶ Srov. Čornaničová, Petřková 2004, s. 66.

⁹⁷ Srov. Čornaničová, Petřková 2004, s. 70.

- 2) dialogické metody - rozhovor a diskuze: používá se samostatně nebo jako součást přednášky, vzdělavatel podněcuje a usměrňuje účastníky, musí si připravit strukturu (otevřené otázky, možné odpovědi a reakce na ně),
- 3) řešení problémů v malých skupinách: problémy by měly být blízké seniorům, přiměřené, srozumitelné a vycházející z jejich zkušeností,
- 4) výcvikové metody: aktivity, které využívají senzomotorických dovedností,
- 5) musí být přizpůsobeny vnějším podmínkám, věku, zdravotnímu stavu, tělesné zdatnosti, unavitelnosti, z pohybových dovedností je zachována vytrvalost, naopak k úbytku dochází v obratnosti, pak v rychlosti a síle.

Výběr konkrétních metod vzdělávání závisí na cíli vzdělávací akce, složení účastníků vzdělávací akce, charakteru obsahu a formy výuky, znalostech, dovednostech a preferencích lektora a časových, místních a finančních možnostech vzdělávací akce.⁹⁸

2.3 Výběr lektorů

Pojem lektor označuje vyučujícího na vysoké škole nebo v oblasti vzdělávání dospělých, např. vzdělávací kurzy.⁹⁹ Palán (2002) definuje lektora jako vzdělavatele dospělých v mimoškolním, tedy neformálním vzdělávání dospělých.¹⁰⁰ Dle andragogického slovníku má pojem lektor dva významy: odborný pracovník, který působí na akademické půdě anebo vzdělavatel dospělých, který působí v oblasti dalšího vzdělávání. Tohoto pojmu se začalo užívat po druhé světové válce, aby se odlišilo školní vzdělávání od neformálního. V andragogice lektor naplňuje vzdělávací cíle, podílí se na přípravě vzdělávacího projektu, určuje vhodné vzdělávací metody, pomůcky a zajišťuje evaluaci. Měli by mít kvalifikační předpoklady a andragogické vzdělání nebo rekvalifikaci pro pracovní činnost lektor.¹⁰¹

Funkce vzdělavatele dospělých:¹⁰²

- plánovací – na základě informací od zadavatele vzdělávací akce vymezí cíle, obsah, metody a prostředky vzdělávání,
- motivační – zajištění pozornosti a zájmu účastníků po celou dobu vzdělávání,
- komunikační – způsob prezentace učiva, vedení rozhovoru či diskuse,
- řídicí – řídí aktivity účastníků, zadává úkoly,

⁹⁸ Srov. Dvořáková 2011, s. 62.

⁹⁹ Srov. Kolář a kol. 2012, s. 70.

¹⁰⁰ Srov. Dvořáková 2011, s. 22.

¹⁰¹ Srov. Průcha, Veteška 2012, s. 162.

¹⁰² Srov. Dvořáková 2011, s. 23.

- organizační – zajištění podmínek pro práci, materiálů, prostředků, střídání doby práce a odpočinku,
- kontrolní – v průběhu a na závěr zjišťuje pochopení učiva,
- vyhodnocovací – na základě kontroly poskytuje účastníkům zpětnou vazbu pochvalou, kritikou či analýzou chyb.

Požadavky na vzdělavatele dospělých. Nejvhodnější je rozvíjet všechny oblasti rovnoměrně:¹⁰³

- odborné kompetence – vědomosti, dovednosti, zkušenosti z oboru i schopnost mezioborového přístupu, předpokladem je široké, všeobecné vzdělání,
- metodické kompetence – vědět, jak vzdělávat,
- rétorické a komunikační kompetence – ovládání verbální i neverbální komunikace,
- osobnostní kompetence – vlastnosti osobnosti, např. odpovědnost, spravedlnost, takt, tvořivost, rozhodnost, duševní vyrovnanost, sebeovládání, smysl pro humor,
- nezanedbatelná je i tělesná a etická stránka – vzhled, zdravotní stav, věk.

Každý vzdělavatel by měl být autentický (empatie, sebereflexe), měl by umět pomoci seniorům překonat nedůvěru ve schopnosti učit se. Nezbytným předpokladem vzdělavatele seniorů by měly být psychosociální a komunikativní kompetence, aby došlo k navození podnětného a aktivního učebního klimatu. Senioři preferují pozitivní vztah se vzdělavatelem, jeho vstřícnost, otevřenost a profesionalitu (schopnost vysvětlit složitou věc jednoduše).¹⁰⁴

2.4 Příprava studijních materiálů

Studijní materiály představují Písemné a jiné zdroje učení, jež jsou určeny ke zvládnutí oboru na střední nebo na vysoké škole. Jsou jimi např. knihy, časopisy, skripta, odborná literatura, moderní informační prameny, věcné předměty související s výukou (sbírky, výstavy, naučné filmy, záznamy diskusí apod.)¹⁰⁵

Nejčastěji využívané studijní materiály, převážně v tištěné podobě:¹⁰⁶

- učebnice, skripta – souvislý studijní text, jenž se shoduje s probíranou látkou, je tak možné soustředit se na výklad obtížných úseků, procvičování a diskusi, ovšem kvalitní zpracování materiálů je náročné

¹⁰³ Srov. Dvořáková 2011, s. 27.

¹⁰⁴ Srov. Čornaničová, Petřková 2004, s. 72-73.

¹⁰⁵ Srov. Kolář a kol. 2012, s. 134.

¹⁰⁶ Srov. Dvořáková 2011, s. 52.

- sylaby, teze – stručné výtahy, které obsahují jen heslovité vyjádření hlavních myšlenek, např. powerpointové prezentace, mohou být upraveny tak, aby si do nich účastníci mohli dělat poznámky
- pracovní sešity, listy – jednoduchý text s dostatečným prostorem pro poznámky a konkrétními úkoly, které má účastník v průběhu vzdělávání vypracovat
- studijní opory – jsou sestaveny problémově - obsahují otázky, náměty na cvičení, testy, shrnutí apod., jejich cílem je umožnit plnohodnotné samostudium

Elektronické multimediální studijní materiály – jedná se o využití několika forem prezentace stejných informací, účastníkům bývá učivo předáváno prostřednictvím zvuku (komentář, výklad), obrazu (videozáznam), textu (tabulky, vysvětlivky) a grafických prvků (grafy, obrázky). Výhodou je vizualizace, interaktivita, atraktivita a vyšší účinnost při přijímání informací, nevýhodou je náročnost na techniku (nutnost kvalitního PC) a vyšší náklady na pořízení.¹⁰⁷

Vzhledem ke změnám, které doprovází seniorský věk (uvedeno v subkap. 1.3), je pro seniory potřebné používání vhodných studijních materiálů. Dle mého názoru jsou nevhodnější multimediální studijní materiály, kdy je učivo předáváno jak výkladem, tak obrazem, zároveň mají účastníci k dispozici učebnice či skripta. Nezbytností jsou pak čitelný typ písma, větší velikost písma, přehlednost a strukturace textu.

2.5 Vlastní realizace vzdělávání

Jednotlivé formy ve vzdělávání dospělých bývají rozlišovány podle interakce mezi lektorem a účastníky vzdělávací akce a částečně také podle toho, kde výuka probíhá. Mužík (2004) tyto formy popisuje následovně:¹⁰⁸

- prezenční – účastníci i lektor jsou fyzicky přítomni ve výuce,
- distanční – při podstatné části výuky je lektor od účastníka vzdálen, sebevzdělávání,
- kombinovanou – kombinace prezenčních setkání se samostudiem,
- sebevzdělávání – účastník přebírá iniciativu – určuje své učební potřeby, cíle apod.

Častým hlediskem klasifikace forem vzdělávání dospělých je dle počtu účastníků:¹⁰⁹

- hromadné vzdělávání – u více než 30 účastníků, typická je jednostranná komunikace lektora s účastníky, především metoda přednášky, výhodou je rychlost výuky, nevýhodou neschopnost účastníků samostatně řešit problémy,

¹⁰⁷ Srov. Dvořáková 2011, s. 53.

¹⁰⁸ Srov. Dvořáková 2011, s. 58.

¹⁰⁹ Srov. Dvořáková 2011, s. 58.

- skupinové vzdělávání – účastníci pracují v menších skupinách, komunikují mezi sebou, je zde vyšší motivace k učení, lektor organizuje jejich aktivity a pomáhá jim,
- individuální vzdělávání – interakce jednoho účastníka s jedním lektorem.

Výukové prostory v interiéru by podle Kazíka (2008) měly být dostatečně prostorné pro daný počet účastníků a metodu výuky, dobře odvětrávané, v bezhlučném prostředí, dobře osvětlené (nejlépe přirozené světlo) s možností zatemnění. Lektor i účastníci by měli mít dostatek místa k odkládání materiálů.¹¹⁰

2.6 Evaluace a hodnocení

„Slovo evaluace (angl. evaluation) je odvozeno z latinského slovesa valere (=být silný, mít platnost, závažnost) a znamená obecně určení hodnoty, ocenění. Jako synonymum ke slovu evaluace je používáno slovo hodnocení (angl. assessment). Velmi často je ale také od sebe odlišujeme, dáváme každému z nich specifický obsah a význam.“¹¹¹

Také Jan Průcha a Jaroslav Veteška uvádějí, že se evaluace používá jako synonymum pro výraz hodnocení. Ve vědeckém pojetí je evaluace hodnocení, které stanovuje kvalitu a efektivitu určitých programů, procesů, výsledků, efektů a činností zúčastněných subjektů. Pedagogická evaluace je dnes samostatnou vědeckou disciplínou.¹¹² Zdeněk Kalhous, Otto Obst a kol. používají ve své knize pojmu evaluace ve smyslu hodnocení vzdělávacích výsledků žáků z důvodu, že se takto zažil v pedagogické praxi naší země.¹¹³

Palán popisuje odlišnosti evaluace a hodnocení následovně: evaluace je hodnotící proces, na jehož základě je posuzována celková efektivita studia, možnosti vzdělávacího zařízení a jeho edukativní potenciál.¹¹⁴ Hodnocení je proces hodnocení výsledků vzdělávání a prospěchu (znalostí, dovedností, návyků) zpravidla podle standardů.¹¹⁵

Petty uvádí, že hodnocení měří hloubku a šíři znalostí a dovedností. Bývá ale kritizováno za nepřesnost a nespolehlivost, pokud je však správně prováděné, tak

¹¹⁰ Srov. Dvořáková 2011, s. 78.

¹¹¹ Dvořáková 2013, s. 7.

¹¹² Srov. Průcha, Veteška 2012, s. 98.

¹¹³ Srov. Kalhous, Obst a kol. 2002, s. 185.

¹¹⁴ Srov. Palán 2002, s. 59.

¹¹⁵ Srov. Palán 2002, s. 74.

inspiruje, motivuje a dává zpětnou vazbu. Učitelé ani společnost se bez hodnocení neobejdou.¹¹⁶

V roce 1999 Slavík uvádí, že v odborných textech není rozlišování výrazů evaluace a hodnocení ustáleno. Pojem zhodnocení je totiž doslovným překladem pojmu evaluace. Někteří autoři (např. Pasch a kol., 1998) považují evaluaci za výsledek hodnocení, jako je určení známky či udělení diplomu. Naproti tomu pojem hodnocení vyjadřuje proces, kterým jsou shromažďovány informace jako podklad pro hodnocení, tzn. zkoušení či testování. Dále Slavík uvádí, že vývoj směřuje k jinému vymezení pojmu evaluace a jak jej definují autoři (např. Průcha, Walterová, Mareš, 1998) a to jako kvalitu a efektivnost vzdělávací soustavy.¹¹⁷

Dvořáková chápe evaluaci jako systematické zkoumání kvality nebo hodnoty vzdělávacího programu nebo jeho částí, posuzuje celkovou efektivitu studia a edukativní potenciál vzdělávacího zařízení, výsledkem je určení efektivnosti vzdělávacího programu. Účastník dává vzdělavateli zpětnou vazbu, jak se mu kurz líbil a jak využívá znalosti, dovednosti a postoje v osobním či pracovním životě. Hodnocení chápe jako posouzení, co se účastníci naučili (nabyté znalosti, dovednosti a postoje). Vzdělavatel dává zpětnou vazbu účastníkovi, jaké znalosti, dovednosti a postoje si v rámci vzdělávací akce osvojil.¹¹⁸

Jak je patrné, evaluace je definována různými způsoby, důležité je i odlišení pojmů evaluace a hodnocení. Ve své práci budu pojem evaluace chápat jako systematický a opakovaný proces zkoumání kvality nebo hodnoty vzdělávacího programu a hodnocení jako jednorázové posouzení toho, co se účastníci naučili.

Přístupy k evaluaci ve vzdělávání dospělých

Ve vzdělávání dospělých se setkáváme s více přístupy. Výhodou většího množství přístupů je možnost jejich kombinace podle aktuálních potřeb a vytvoření evaluace tzv. šitou na míru. Dvořáková popisuje nejčastější přístupy:¹¹⁹

1) přístup k evaluaci z hlediska času její realizace dle Brázdové:¹²⁰

- evaluace před zahájením nebo na začátku vzdělávací aktivity,
- evaluace v průběhu vzdělávací aktivity,
- evaluace na konci vzdělávací aktivity,

¹¹⁶ Srov. Petty 1996, s. 343.

¹¹⁷ Srov. Slavík 1999, s. 35-36.

¹¹⁸ Srov. Dvořáková 2013, s. 8.

¹¹⁹ Srov. Dvořáková 2013, s. 12.

¹²⁰ Srov. Dvořáková 2013, s. 13.

- evaluace po skončení vzdělávací aktivity.

Evaluaci je možné provádět ve více fázích, výsledky jsou pak komplexnější.

2) přístup k evaluaci z hlediska jejích cílů:¹²¹

- formativní/průběžná evaluace,
- sumativní/souhrnná evaluace.

Cíle a metody obou evaluací jsou odlišné, proto by se měla realizovat formativní i sumativní evaluace.

3) přístup k evaluaci z hlediska zadavatele:¹²²

- interní/vnitřní evaluace – provádí ji sama instituce nebo její členové, kteří se na dané vzdělávací aktivitě podílejí a dobře ji znají (někdy nemusí být zcela objektivní); cílem je identifikace silných a slabých stránek vzdělávací aktivity a návrh pro dosažení kvalitativních změn (tzv. kritická sebehodnotící studie),
- externí/vnější evaluace – provádí ji nezainteresovaní odborníci zvnějšku vzdělávací aktivity, proto jsou výsledky zpravidla vysoce validní; výsledkem bývá oficiální zpráva o efektivnosti vzdělávací aktivity. Externí evaluace navazuje na výsledky interní, ověřuje ji, proto by se metody a postupy měly doplňovat.

Existuje řada evaluačních modelů podle autorů, např. Kirkpatrick, Phillips, Kucharčíková a Vodák. S ohledem na stanovení cíle evaluace či hodnocení vzdělávacích akcí je vhodné zvolit odpovídající model.

Přístupy k hodnocení ve vzdělávání dospělých

1) Přístup k hodnocení z hlediska času její realizace (hodnocení se doporučuje provádět ve všech uvedených fázích vzdělávací aktivity):¹²³

- hodnocení před zahájením nebo na začátku vzdělávací aktivity – např. dva týdny před začátkem se zjišťují vstupní znalosti a dovednosti, zda mají s daným tématem vzdělávací aktivity zkušenosti a jaké, realizuje se prostřednictvím krátkého testu či úkolu na max. 30 min., účastníci se mohou nad tématem zamyslet a lektorovi tím usnadní přípravu akce i volbu obsahu,
- hodnocení v průběhu vzdělávací aktivity – provádí se u dlouhodobějších vzdělávacích aktivit, výsledky slouží ke korekcím hlavně obsahu dané vzdělávací aktivity,

¹²¹ Srov. Dvořáková 2013, s. 15.

¹²² Srov. Dvořáková 2013, s. 16.

¹²³ Srov. Dvořáková 2013, s. 23-24.

- hodnocení na konci vzdělávací aktivity – provádí se prostřednictvím ústní, písemné či praktické zkoušky a zjišťuje se, jaké nové vědomosti a dovednosti si účastníci osvojili, tzn. zda byly naplněny stanovené cíle.

2) Přístup k hodnocení z hlediska jeho cílů (doporučuje se provádět oba typy):¹²⁴

- formativní/průběžné hodnocení – provádí se v průběhu vzdělávací aktivity a cílem je zjistit případné nedostatky v kvalitě učení účastníků a odstranit je,
- kumulativní/závěrečné hodnocení – provádí se na konci vzdělávací aktivity a cílem je posoudit úroveň nabytých znalostí a dovedností, účastníkům je tak poskytnuta zpětná vazba o jejich učení (jde o zjištění naplnění cílů vzdělávací aktivity).

Slavík rozlišuje formativní a sumativní hodnocení a uvádí, že jsou oba způsoby důležité, jelikož se liší informační hodnotou a svými důsledky.¹²⁵

3) Přístup k hodnocení z hlediska předmětu hodnocení (doporučuje se provádět oba typy):¹²⁶

- hodnocení průběhu činnosti – zaměřuje se na proces učení a pokroky než na výsledky,
- hodnocení výsledků činnosti – zaměřuje se na nově získané znalosti a dovednosti.

Z uvedeného vyplývá, že je vhodné provádět všechny typy hodnocení a ve všech fázích, protože vzájemně na sebe navazují a jsou zaměřeny na různé aspekty. Takové hodnocení je pak objektivnější a komplexnější. Hodnocení či evaluaci je třeba nejprve naplánovat a až poté zrealizovat.

2.7 Plánování a realizace evaluace a hodnocení

Dvořáková dělí plánování a realizaci evaluace a hodnocení do čtyř fází, přitom uvádí soubor vzájemně propojených otázek, na které je třeba si odpovědět již při plánování evaluace a hodnocení:¹²⁷

Přípravná fáze zahrnuje následující otázky:¹²⁸

- pro koho budeme evaluaci/hodnocení provádět – zadavatel, tzn. ten, kdo si je objednal a koho zajímají výsledky, je třeba vědět, proč ji zadal a jaké informace chce získat, evaluace/hodnocení musí být využitelné v praxi,

¹²⁴ Srov. Dvořáková 2013, s. 25.

¹²⁵ Srov. Slavík 1999, s. 37.

¹²⁶ Srov. Dvořáková 2013, s. 25.

¹²⁷ Srov. Dvořáková 2013, s. 29.

¹²⁸ Srov. Dvořáková 2013, s. 30-37.

- proč budeme evaluaci/hodnocení provádět – jde o určení cíle, od něhož se odvíjí vše ostatní, cílem je zjistit, zda vzdělávací aktivita funguje, jak má, může mít jeden cíl, ale většinou jde o soubor cílů, které se vzájemně prolínají,
- co budeme evaluovat/hodnotit – předmětem může být celá vzdělávací aktivita nebo její části, což záleží na mnohých faktorech, komplexní evaluace je velmi náročná a většinou z důvodů časových, finančních a lidských neuskutečnitelná, předmětem tedy mohou být např. učební testy, vzdělávací výsledky, lektori, kurikulum,
- kdo bude evaluaci/hodnocení realizovat – při interní evaluaci se jedná zpravidla organizátora, při externí evaluaci, která bývá komplexnější, se jedná o tým odborníků z různých oblastí, účastnit by se mělo vedení a účastníci vzdělávací aktivity,
- časový harmonogram a kolik to bude stát – jak bude podrobný, závisí na tom, kdo evaluaci/hodnocení provádí a na délce trvání, měl by také být stanovený alespoň rámcový finanční rozpočet,
- za jakých podmínek budeme evaluaci/hodnocení realizovat – je třeba zohlednit homogenitu skupiny účastníků, jejich počet a vzdělávací potřeby, obsah vzdělávací aktivity, formu výuky (např. prezenční krátkodobý kurz) a další specifika.

Sběr dat zahrnuje tyto otázky a informace:¹²⁹

- odkud získáme informace – zdrojem jsou lidé (účastníci, organizátor apod.), existující informace (vytvořené dokumenty), pozorování vzdělávací aktivity, obrazové záznamy, na tomto kroku závisí metody, časové a místní charakteristiky sběru informací,
- jak získáme informace – rozlišujeme metody (obecný návod či způsob získávání a zpracování dat) a techniky (konkrétní způsob sběru materiálu) evaluace/hodnocení, mezi techniky patří např. pozorování (např. zúčastněné/nezúčastněné), rozhovor (nestandardizovaný, standardizovaný), zkoušky (písemná/ústní/praktické), dotazník, analýza dokumentů,
- kde a kdy budeme data získávat – místem sběru bývá učebna, domov účastníků aj., čas sběru může být před začátkem vzdělávací aktivity, v průběhu, na konci a po skončení vzdělávací aktivity (např. dotazník, pozorování, rozhovor).

Dotazník je nejpoužívanější technikou sběru dat – jedná se o sběr standardizovaných informací kvantitativního charakteru, kdy respondent odpovídá písemně na otázky v

¹²⁹ Srov. Dvořáková 2013, s. 38-55.

tištěném formuláři. Může obsahovat otázky otevřené, uzavřené (výběr z výčtu odpovědí – škálové, dichotomické, polytomické), polozavřené (výběr z výčtu odpovědí s možností „jiné“ k vyjádření vlastními slovy) nebo jejich kombinaci. Jak dotazník, tak rozhovor mají své výhody a nevýhody, porovnání obou technik je uvedeno v tabulce č. 1.¹³⁰

Tab. Č 1: Porovnání rozhovoru a dotazníku.¹³¹

Rozhovor	Dotazník
Velice pracná a nákladná technika sběru informací.	Vysoce efektivní technika, která může postihnout velký počet jedinců při relativně malých nákladech.
Rozhovor je časově velice náročný. Získat informace v rámci určitého časového limitu může být velice nákladné a často i nemožné.	Dotazník umožňuje poměrně snadno získat informace od velkého počtu jedinců v poměrně krátkém čase a s poměrně malým nákladem.
Rozhovor vyžaduje spolupráci dosti velkého počtu alespoň částečně vyškolených tazatelů v terénu.	Spolupracovníci v terénu jsou nezbytní jen někdy (při použití osobně rozdělovaných a sbíraných dotazníků). Požadavky na jejich zaškolení jsou nízké.
Výzkum na prostorově rozptýleném vzorku je nákladný.	Náklady šetření na rozptýleném vzorku jsou relativně nízké.
Anonymita výzkumu je pro respondenty málo přesvědčivá.	Anonymita je relativně přesvědčivá.
Rozdíly mezi tazateli a rozdíly v jejich chování mohou vyvolat "interviewer bias".	Formální shodnost podnětové situace je vysoká; "interviewer bias" je prakticky vyloučen.
Rozhovor klade menší nároky na iniciativu respondenta, pro respondenta je obtížnější vynechat odpovědi na některé otázky.	Dotazník klade vysoké nároky na ochotu dotazovaného, je snadné "přeskočit" otázky nebo neodpovědět vůbec.
V rozhovoru je téměř jisté, že dotazovaná osoba je ta, která byla vybrána do vzorku.	U dotazníku je možné, že otázky byly zodpovězeny jiným členem rodiny, nebo, a to nejčastěji, celým rodinným týmem.
Proporce úspěšně dokončených rozhovorů je podstatně vyšší, než návratnost dotazníku.	Návratnost je velice nízká. S výjimkou některých speciálních případů je tak nízká, že jakákoliv reprezentativnost vzorku je ztracena.

Zásady pro tvorbu dotazníku popisují Schneider, Koudelka a Tailor-Powell.¹³²

- anonymita respondentů v evaluačním dotazníku,
- dotazník by měl být krátký – jedna strana, max. jeden list,

¹³⁰ Srov. Dvořáková 2013, s. 42-46.

¹³¹ Srov. Disman 2000, s. 141.

¹³² Srov. Dvořáková 2013, s. 44.

- v jeho úvodu vysvětlit pokyny pro vyplňování,
- neuvádět zbytečné otázky – jen to, co potřebujeme vědět,
- otázky a skupiny otázek by na sebe měly plynule navazovat,
- jasnost, srozumitelnost a jednoznačnost otázek,
- jasnost možností odpovědí, aby byly vyčerpávající a vzájemně se vylučovaly,
- nepoužívat sugestivní otázky či dvouhlavňové otázky,
- zvážit použití typů otázek,
- zvážit velikost škály - lichá x sudá, stejný počet kladných a záporných odpovědí,
- graficky přizpůsobit uživatelům – dostatek místa, velikost, typ písma,
- dotazník by měl být atraktivní, zajímavý, uživatelsky příjemný,
- před distribucí vytisknout, zkontrolovat a odstranit nedostatky.

Z uvedeného je zřejmé, že vytvoření dotazníku tak, aby splňoval všechny zásady, je třeba důkladně promyslet. V případě použití dotazníku pro seniory je obzvláště důležitá jasnost, přehlednost a grafická úprava, především pak velikost a typ písma.

Zpracování dat:¹³³

Před zpracováním dat je třeba rozhodnout, jak budou data zpracovávána (ručně/počítačově), zda budeme data sumarizovat či porovnávat a kombinovat, zda bude použita statistická technika a jaká, kdo bude analýzu a interpretaci dat provádět (možnost přenechat odborníkům). Poté je nutné informace ze sběru dat analyzovat, smysluplně interpretovat, dát jim význam a zasadit je do kontextu. Následně vytvořit přehlednou evaluační zprávu, která by měla obsahovat kontext (pro koho? co? kdo? kdy? za kolik? za jakých podmínek?), cíle evaluace, sběr dat, zjištění a závěry (doporučení).

Využití výsledků evaluace a hodnocení:¹³⁴

Evaluační zpráva může obsahovat návrh konkrétních opatření, pokud si to zadavatel přeje. Realizace těchto opatření však závisí pouze na zadavateli evaluace/hodnocení, na jeho ochotě něco měnit či na finančních možnostech. Optimální využití výsledků při formativní evaluaci/hodnocení je okamžitá náprava všech nebo alespoň nejzávažnějších nedostatků, které byly zjištěny. Při sumativní evaluaci či kumulativním hodnocení k plánování a realizaci dalších vzdělávacích aktivit

Jak uvádí Margolis, Stan (1999), k zásadním opatřením je třeba přistoupit, pokud je výsledek evaluace/hodnocení spíše negativní než pozitivní. Je třeba zjistit, které

¹³³ Srov. Dvořáková 2013, s. 56-57.

¹³⁴ Srov. Dvořáková 2013, s. 57-58.

faktory, či kombinace kterých faktorů vedly k takovým výsledkům a ty změnit. Pokud negativní reakce nepřevažují, je třeba se jimi zabývat, ale není nutné měnit klíčové parametry vzdělávací aktivity.

3 Vzdělávání seniorů v Moravské Třebové

Vzdělávací příležitosti pro seniory se různí podle regionů, velikosti měst (počtu zájemců), rovněž podle filozofie a manažérských schopností případných provozovatelů a zřizovatelů. V této kapitole primárně předkládám základní informace o městě, v němž je neformální vzdělávací aktivita realizována pod názvem Moravskotřebovská univerzita. Poté následuje přehled možností vzdělávacích aktivit pro seniory ve městě, sestavený na základě informací jejich provozovatelů, případně webových stránek. V další subkapitole bude analyzována MTU na základě teoretického ukotvení.

3.1 Demografická situace

Město Moravská Třebová: Městský web uvádí základní následující údaje: Město leží na pomezí Čech a Moravy, v nadmořské výšce 360 m. n. m. Dopravní dostupnost je zajištěna komunikací I/35 z Olomouce do Hradce Králové. Město vzniklo ve 13. století, kdy Boreš z Rýzmburka získal trebovský újezd jako výsluhu od krále Václava I. V té době bylo město součástí městské sítě Českomoravského pomezí. Za vlády pánů z Boskovic a Žerotínů (15. - 17. století) prožívala hospodářský a kulturní rozkvět, získala mj. lichotivé označení „*Moravské Athény*“. Od roku 1849 se stává okresem v Olomouckém kraji, na začátku 20. století (1918) přechází do Brněnského kraje. V letech 1938 – 1945 je součástí Sudet. Po válce je politický a správní okres Moravskotřebovský obnoven jako součást Brněnského kraje a oblast nově dosídlena českým obyvatelstvem. Správní status se změnil 9. dubna 1960, když se Moravská Třebová stala součástí okresu Svitavy a Východočeského kraje, počínaje rokem 2003 patří do Pardubického kraje. Moravská Třebová byla od středověku až do sklonku 20. století městem především s textilní tradicí. Ekonomická situace se proměňuje radikálně v posledním čtvrtstoletí, vznikají nové pracovní příležitosti. Samospráva se výrazně zaměřuje na revitalizaci města, na realizaci zajímavých projektů (např. Cesta od renesance k baroku, Hřebečské důlní stezky) na rozvoj kulturního dědictví či sportovní infrastruktury.¹³⁵

Na základě údajů z ČSÚ dochází k úbytku celkového počtu obyvatel města (počtu dětí a osob v produktivním věku). Z hlediska plánování sociálních služeb je třeba vzít

¹³⁵ Srov. Město MT. Dostupné na [www: http://www.mtrebova-city.cz/](http://www.mtrebova-city.cz/) [cit. 11.2.2014].

v úvahu stále se zvyšující počet seniorů i průměrného věku obyvatel v Moravské Třebové.¹³⁶

Střednědobý plán rozvoje je připravován na základě principů komunitního plánování. Skupina komunitního plánování sociálních služeb v Moravské Třebové, která tento plán připravila, pracuje již od roku 2004. Prioritou č. 1 plánu na období let 2012-2015 pro oblast sociálních služeb pro seniory je udržení a rozvoj sociálních služeb.¹³⁷

„Město Moravská Třebová má velký zájem na vytvoření systému kvalitních, dostupných a finančně stabilně zabezpečených sociálních služeb na území města.“¹³⁸

Dle uvedeného komunitního plánu je podpora seniorů pro město nepřehlédnutelná, Radnice má zájem o spokojenost seniorů a zajištění kvality jejich života. Ovšem otázka vzdělávání seniorů není řešena a ani zmíněna v podbodech, nepatří totiž mezi zákonem označené „sociální služby“ podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.¹³⁹

Podle mých informací nebyly zjišťovány vzdělávací potřeby seniorů a důvody vedoucí k jejich vzdělávání ani mimo rámec komunitního plánování. Zjišťováním potřeb a stavu vzdělávání seniorů v Moravské Třebové se dosud nikdo nezabýval, přesto zde vzdělávání seniorů probíhá. Nejedná se jen o edukaci v pravém slova smyslu, jako je např. MTU, jsou nabízeny a využívány také aktivity blízké vzdělávání, o kterých je zmínka níže.

Výchozím bodem další analýzy a úvah je níže uvedená tabulka č. 2.

Tab. č. 2: Počet obyvatel v Moravské Třebové.¹⁴⁰

Měsíc a rok	Město	počet obyvatel
12/2008	Moravská Třebová	11 028
12/2009	Moravská Třebová	10 910
12/2010	Moravská Třebová	10 853
12/2011	Moravská Třebová	10 612
12/2012	Moravská Třebová	10 491
12/2013	Moravská Třebová	10 413
9/2014	Moravská Třebová	10 509

¹³⁶ ČSÚ údaje o MT. Dostupné na [www: http://www.mtrebova.cz/rozvoj/strategicke-rozvojove-dokumenty/strednedoby-plan-rozvoje-socialnich-sluzeb](http://www.mtrebova.cz/rozvoj/strategicke-rozvojove-dokumenty/strednedoby-plan-rozvoje-socialnich-sluzeb) [cit. 11.2.2014].

¹³⁷ Střednědobý plán, příloha PDF, s. 3 -4. Dostupné na [www: http://www.mtrebova.cz/rozvoj/strategicke-rozvojove-dokumenty/strednedoby-plan-rozvoje-socialnich-sluzeb](http://www.mtrebova.cz/rozvoj/strategicke-rozvojove-dokumenty/strednedoby-plan-rozvoje-socialnich-sluzeb) [cit. 11.2.2014].

¹³⁸ Střednědobý plán. Dostupné na [www: http://www.mtrebova.cz/rozvoj/strategicke-rozvojove-dokumenty/strednedoby-plan-rozvoje-socialnich-sluzeb](http://www.mtrebova.cz/rozvoj/strategicke-rozvojove-dokumenty/strednedoby-plan-rozvoje-socialnich-sluzeb) [cit. 14.2.2014].

¹³⁹ Zákon o sociálních službách. Dostupné na [www: http://www.mpsv.cz/files/clanky/13640/z_108_2006.pdf](http://www.mpsv.cz/files/clanky/13640/z_108_2006.pdf) [cit. 4. 3.2014].

¹⁴⁰ Počet obyvatel. Dostupné na [www: http://www.czso.cz/cz/obce_d/index.htm](http://www.czso.cz/cz/obce_d/index.htm) [cit. 27.11.2014].

Tento pohled do statistických ročenek naznačuje, že počet obyvatel města je kolísavý. Nejvyšší číslo je doloženo v r. 1992 (12.462 osob). O té doby přirozeným úbytkem (více zemřelých než narozených) či migrací (rovněž v záporných číslech) se počet obyvatel každoročně snižuje. Jde sice o proces nevyvážený (někdy stagnuje, pohybuje se jen v desítkách osob, jindy však dosahuje stovek osob), faktem však zůstává, že za posledních dvacet let (od r. 1992 do r. 2013) ubylo zapsaných, trvale hlášených občanů.

Také je možné určit další zajímavé parametry, jež mohou být podstatné pro tuto práci: Z počtu 10.413 (2013), resp. 10.509 (září 2014) dvě třetiny obyvatel (7.133) jsou počítány do věku produktivního (15 – 64 let), korelace muži - ženy je víceméně vyrovnaná a konstantní (± 100), stejně rovnovážný je vykazován poměr dle stáří ostatních (0-14 vs. 65+). Přitom průměrný věk obyvatel má zvyšující trend (39,8 let).

Pro potřeby naší práce lze z toho dovodit, že vzdělávací formy seniorů, zejména MTU se týkají (z hlediska časového) asi 1300 osob, faktická a vykazovaná 10% účast je rozhodně úspěchem. Připočteme-li další možnosti z výchovně vzdělávací nabídky (viz. kapitola 3.2), lze konstatovat solidní úroveň.

Demografické údaje celého regionu Moravskotřebovska a Jevíčska není nutné uvádět. I když někteří účastníci MTU žijí v těchto obcích, je jich pouze 10 z celkového počtu 122 účastníků, tzn., že 112 účastníků jsou obyvateli Moravské Třebové. Z uvedených 10 účastníků žijí dva v Třebořově, jeden v Rychnově, jeden ve Starém Městě, jeden v Rozstání, jeden v Městečku Trnávce, jeden v Chornicích, jeden v Útěchově a dva v Křenově.

3.2 Nabídka vzdělávání pro seniory

Budeme-li aktivity realizované v ČR, jejichž základní přehled je uvedený v kap. 1.6, moci konkretizovat přímo na Moravskou Třebovou, dojdeme rovněž k zajímavým i podnětným skutečnostem (ať už jde o filozofii a manažerské schopnosti provozovatelů a zřizovatelů).

Při hodnocení vzdělávacích aktivit je nutné uvést fakt, že neexistuje žádný oficiální soupis, který by byl volně přístupný obyvatelům města, např. na webových stránkách či v informačním centru města. Podávané informace i dotazované osoby působily velmi nejistě a neuspořádaně .

Z vlastní zkušenosti, která se týká mé pracovní náplně – jednání se seniory, kteří si žádají o příspěvek na péči a průkazy osob se zdravotním postižením - vím, že převážná

většina seniorů nemá přehled o možnostech vzdělávání seniorů v místě bydliště. Z toho důvodu jsem se rozhodla pro jejich přehledný výčet. Z něj je patrné, že reálný stav vzdělávacích možností pro seniory osciluje kolem počtu deseti, jednotlivé akce jsou soustředěny dle specifikací provozovatelů. Největší propagací všeho jsou samotní senioři, kteří dobré nabídky pečlivě registrují a přivádějí další zájemce. To lze považovat za velmi pozitivní zjištění.

Na realizaci jednotlivých aktivit pro seniory v Moravské Třebové se podílí více subjektů/ institucí, řazených podle abecedy: domov pro seniory, komise památkové péče, Kulturní služby Moravské Třebové, Městská knihovna Ladislava z Boskovic, Moravskotřebovská univerzita, oblastní charita, Senior klub.

Domov pro seniory (DPS)

Sociální pracovnice Domova pro seniory v Moravské Třebové uvedla, že různé kulturní akce jsou pořádány i v místním DpS. V průběhu roku je možné napočítat až dvě desítky takových aktivit. Jedná se o besedy, kulturní a vzdělávací akce, zábavu i sport, patří mezi ně i kulturní akce pořádaná ke dni seniorů. Těchto akcí se mohou zúčastnit i senioři, kteří jsou příbuzní a blízcí obyvatelům domova.¹⁴¹

Výraznou měrou a dlouhodobě (od r. 2001) se na akcích DpS podílejí frekventanti zdejší školy (ISŠ) se svými pedagogy, zejména studující obor Sociální péče – pečovatelský; Řada z nich posléze se tamtéž zapojí i do normálního pracovního procesu.

Komise památkové péče (KPP)

Dlouhodobě (od r. 2000) využívají občané - senioři veškerých realizovaných akcí KPP, která je poradním orgánem MěÚ. Oblibu si získaly zejména tzv. Vlastivědná odpoledne v rámci Dnů evropského dědictví (zaměřené na památky a reálie města), historické výlety do míst, spjatých s někdejšími majiteli panství M. Třebové (Boskovicové, Žerotínové), tematické procházky městem či besedy, 15 ročníků fotografické soutěže „Moravská Třebová - jak ji neznáme“ apod. Většina stabilních aktérů akcí KPP vzešla z prvotních účastníků Moravskotřebovské univerzity, přičemž ovlivňování působí i opačným směrem.

Kulturní služby Moravské Třebové (KSMT)

KSMT zajišťují organizaci veškerých kulturních aktivit ve městě. Většinou se jedná se o akce, které jsou přístupné všem věkovým kategoriím. Nezanedbatelnou část účastníků na nich tvoří právě zdejší senioři. V některých případech spolupracují např.

¹⁴¹ Osobní konzultace s Bc. Romanou Holasovou ze dne 17.1.2014.

s městskou knihovnou a kulturní akci zaměřují právě na seniory. Jedná se především o besedy a přednášky spojené jak s aktuálními tématy, které se týkají třetího věku, tak s minulostí města. Podrobné informace jsou k dispozici na jejich webových stránkách (www.ksmt.cz).

Městská knihovna Ladislava Z Boskovic

Knihovna organizuje besedy a přednášky pro účastníky MTU. Tyto akce probíhají v zasedací místnosti MěÚ, lektory jsou známé osoby ze společenského života, např. Pavla Jazairiová: Vyprávění o Indii. V knihovně také pomáhá mnoho dobrovolníků z řad seniorů, v roce 2013 jich měli šest. Docházejí jednou týdně do knihovny a vypomáhají jako dozor při různých akcích - učí děti i dospělé tomu, co sami umí, také zajišťují odnos knih zdravotně postiženým seniorům do jejich domovů. Kromě toho pořádá knihovna nejrůznější akce pro seniory, uvedu jen některé: projekt „*vzdělaný občan*“ umožňuje seniorům vyzkoušet si práci na notebooku a PC. Dále jsou organizovány: techniky pro dobrou paměť – osvojení moderních technik trénování paměti s odborným lektorem; konverzační večery cizích jazyků; děti čtou seniorům a senioři dětem; ruční práce; vyhledávání v elektronickém katalogu; přednášky pro veřejnost, které jsou určeny pro všechny věkové kategorie včetně seniorů.¹⁴² Bohatou aktivitu moravskotřebovské knihovny dokazuje web této instituce (www.mkmt.cz). Důležité akce knihovny jsou zveřejňovány prostřednictvím městského zpravodaje.¹⁴³

Moravskotřebovská univerzita třetího věku (MTU, též MTU3V)

Vzhledem k tomu, že se jedná o nejrozsáhlejší vzdělávací aktivitu pro seniory ve městě a je předmětem popisu a analýzy práce, je vyčleněna jako samostatná následující kapitola. Dle mého názoru MTU spadá do skupiny A3V. Mají srovnatelný obsah, formy, metody, témata i počet setkání. Informace o A3V byly uvedeny v kapitole 1.7.

Oblastní charita

Oblastní charita realizuje setkávání seniorů v refektáři františkánského kláštera. Svozy seniorů k návštěvě hřbitova po dobu celého roku vyjma zimního období. Zabezpečuje půjčovnu zdravotních pomůcek.¹⁴⁴ Činnost oblastní charity má spíše sociální, komunitní než vzdělávací charakter.

¹⁴² Osobní konzultace s pracovnící knihovny paní Janou Mazurovou dne 12.2.2014.

¹⁴³ Knihovna seniorů, s. 11. Dostupné na [www](http://www.mtrebova.cz/files/page/2008/01/MTZ1310.pdf): <http://www.mtrebova.cz/files/page/2008/01/MTZ1310.pdf> [cit. 16.2.2014].

¹⁴⁴ Oblastní charita, s. 8. Dostupné na [www](http://www.mtrebova.cz/files/page/2008/01/MTZ1401.pdf): <http://www.mtrebova.cz/files/page/2008/01/MTZ1401.pdf> [cit. 14.2.2014].

Seniorklub (S-klub)

Moravskotřebovský Senior klub vstoupil do roku 2013 s předsevzetím přinášet zajímavé pořady nejen pro starší spoluobčany. Nejde o pouhé pasivní přednášky, nýbrž typicky klubová setkání, při kterých se každý účastník může zapojit do volné debaty, přijít také se svou troškou do mlýna a prostě se bavit. Jsou realizovány různé besedy, např. s Janem Maulerem. Jedná se o významného spoluobčana, uměleckého tiskaře a fotografa, který je pamětníkem mnoha událostí ve městě, tuto besedu doprovodil svými písničkami s kytarou Luboš Snášel. Příznivci žánru sci-fi se scházejí u kávy nebo čaje.¹⁴⁵

Senioři v tomto městě mohou samozřejmě využít i jiných způsobů edukace. Tyto vzdělávací příležitosti seniorů mohou být však mnohem náročnější na čas a dopravu. S tím bývá spojená i větší finanční náročnost na vzdělávání. Z uvedené nabídky se zaměřím podrobněji na nabídku Moravskotřebovská univerzity třetího věku.

3.3 Analýza nabídky MTU

Následující kapitola je věnována popisu a analýze Moravskotřebovské univerzity (MTU), což je cílem této práce. Zcela jednoznačně jde o nejrozsáhlejší vzdělávací aktivitu pro seniory ve městě. Podobné vzdělávací aktivity pro seniory jsou i v jiných městech regionu, přičemž Třebovští se nikterak netají tím, že od počátku jdou svou vlastní cestou. Podobnou anabázi prošla např. Univerzita v Litomyšli (1999), dnes realizovaná tamní knihovnou svým už 15. ročníkem. Kratší tradici má Svitavská univerzita (2008), naplňovaná pro změnu Gymnáziem. Oficiální kontakty mezi těmito subjekty neexistují, vzájemná inspirace je víceméně náhodná, spolupráce se teprve vyvíjejí.

Vznik a následné vedení MTU byl a dosud je vlastní iniciativou PaedDr. Marie Blažkové. V její osobě (s ohledem na přibývajících ročníky a větší potřebu starostlivosti), lze vytušit obdivuhodnou míru zaujetí pro věc, trpělivost i píli. Sama je tak dokonalým a následováníhodným příkladem aktivní seniorky ve městě. Marie Blažkové (1942) byla po celý život pedagogickou pracovnící, před důchodem byla zaměstnancem města Moravská Třebová jako koordinátora projektu „*Zdravé město*“. Činorodá zůstala i v penzi, kromě MTU se věnovala ještě jiným aktivitám, k nimž dokázala vhodně a efektivně využít své organizační schopnosti, mnoho zkušeností a velkou dávku

¹⁴⁵ Seniorklub. Dostupné na www: <http://www.moravskatrebova.cz/udalosti/beseda/vzpominani-jana-maulera> [cit. 15.2.2014].

empatie. V procesu analýzy byly sondovány i překážky a úskalí, které jsou s realizací MTU spjaty. Marie Blažková uvádí: „*Jedná se o časově maximálně náročnou aktivitu. I proto jsem opustila ty další, vše by se nedalo stihnout. Odměnou je naopak velké upokojení z činnosti, která mě baví. Spolupráce s Městem je vynikající zejména v poslední fázi, JUDr. Miloš Izák, který je v současnosti starostou, se v minulosti sám zapojil do lektorské činnosti. To nesporně ovlivnilo jeho úvahy o potřebnosti a důležitosti MTU pro zdejší seniory.*“¹⁴⁶

Celoživotní aktivita a zejména rozhodující podíl na zajišťování Moravskotřebovské univerzity katapultovaly dr. Blažkovou v r. 2014 k získání prestižní ceny „*Osobnost roku 2013*“, fotografie z předávání ceny je přílohou č. 1. Tato cena je v Moravské Třebové udílěna od roku 2008 za výrazný příspěvek k rozvoji či propagaci města. Úspěch aktuální nominantky je zcela logický i zasloužený.

Identifikace vzdělávacích potřeb a cílové skupiny

V roce 1999, kdy organizátorka MTU Marie Blažková zahájila nultý ročník tzv. na zkoušku, především zjišťovala, zda budou mít místní senioři o tuto vzdělávací aktivitu zájem. Rovněž zvažovala formy organizačního zajištění, obsah samotného vzdělávání a spolupráci s dalšími subjekty ve městě. Organizátorka měla kusé informace o podobných aktivitách, v regionu neexistoval žádný vzor, podobné úvahy se současně objevovaly jen v Litomyšli. Její přátelé a známí, taktéž v seniorském věku, projevovali zájem o aktivní způsob života spojený se vzděláváním ve třetím věku. Chtěla proto vytvořit vzdělávací aktivitu, která by uspokojovala potřeby seniorů. Vzdělávací program měl mít vyšší úroveň než pouhé besedy, také kvalitní zajištění a formu podobnou A3V či U3V, včetně fundovaných lektorů.¹⁴⁷

Šlo o zjištění vzdělávacích potřeb a informací o osobách, kterým by byl vzdělávací program určen. Především pak, za jakým účelem se chtějí vzdělávat, jak je popisováno v kap. 2.1. Domnívám se, že projevený zájem seniorů o vzdělávání sám o sobě nestačí na zřízení vzdělávacího programu. Důležitá je odvaha, chuť a zájem pustit se do takového projektu a udělat něco pro své spoluobčany. Organizátorkou vzdělávací aktivity se nestala anonymní osoba, její organizační schopnosti a pozitivní zarputilost vedly ke spokojenosti všech - k zajištění chodu v regionu nezvyklé aktivity, neformálního zájmového vzdělávání seniorů.

¹⁴⁶ Osobní konzultace s PaedDr. Marií Blažkovou ze dne 19.2.2014.

¹⁴⁷ Osobní konzultace s PaedDr. Marií Blažkovou ze dne 19.2.2014.

Specifickým požadavkem seniorů i organizátora bylo prohlubovat jejich vztah ke svému bydlišti a vybalancovat tímto směrem i obsah kurikula. Analýza vzdělávacích potřeb byla prováděna rozhovory s jednotlivci i ve skupinách. Z hlediska vzdělávacích potřeb cílové skupiny je MTU i v současnosti zaměřena na problematiku zájmového vzdělávání seniorů. Vzdělávací potřeby jsou identifikovány prostřednictvím správních rady, s ročním předstihem průběžně konzultuje a zvažuje zájmy účastníků, které jsou zjišťovány rozhovory.

Co se týká identifikace cílové skupiny – účastníků vzdělávání, existuje několik hledisek, z mého pohledu je důležité složení účastníků, což souvisí s důvodem, proč se vzdělávat, tedy jaké potřeby je vedou ke vzdělávání a otázka homogenity na MTU.

Vzhledem k tomu, že se počet účastníků neustále zvyšuje, lze předpokládat růst úspěšnosti vzdělávání na MTU. Jestliže nultý ročník navštěvovalo 23 účastníků, ve 12. ročníku již musely být otevřeny 2 třídy po 45 účastnících. Nejstarší seniorce bylo v té době 81 let. Právě probíhající 15. ročník navštěvuje 122 účastníků, kteří jsou rozděleni do dvou skupin, v každé z nich je 61 účastníků. S dalším zvyšováním počtu účastníků organizátorka nepočítá a to z důvodu velké náročnosti na organizaci. Na základě zjištěných podkladů koordinátorky „Zdravého města“ jsem vyhotovila tabulku počtu účastníků od roku 1999 po současný vzdělávací rok. Tabulka je uvedena v příloze č. 2.

Účastníky jsou především senioři z Moravské Třebové, ale také z obcí regionu Moravskotřebovska a Jevíčska, např. Třebořov, Staré Město, Rychnov, Rozstání, Městečko Trnávka, Chornice, Útěchov, Křenov. V letošním ročníku již byla organizátorka nucena, ač nerada, odmítat nové zájemce. Zájem o vzdělávání na MTU nemají jen senioři z Moravské Třebové a širšího okolí, ale také z jiných okresů. Tuto poptávku však nelze uspokojit, přednost mají samozřejmě místní. Věkové rozmezí účastníků není určeno, jde cca o věkovou skupinu 50+. Podmínkou přihlášení se na MTU není ani dovršení určitého stupně vzdělání, jsou zde zastoupeni účastníci od základního až po vysokoškolské vzdělání. Tuto formu vzdělávání absolvují také osoby s různým stupněm invalidity. Zájem by měly i osoby s pohybovým postižením, ale nelze jim vyhovět s ohledem na výukovou místnost.¹⁴⁸

Pro případné zájemce MTU - seniory se zdravotním postižením (zejména pohybovým), je velkou překážkou, že vzdělávací prostory nejsou bezbariérové. Nachází se v prvním patře bez výtahu, na schodišti není k využití žádné zařízení, např. schodišťová sedačka. Takže osoby, které nemají vlastní schodolez, musejí volit jiný

¹⁴⁸ Osobní konzultace s PaedDr. Marií Blažkovou ze dne 19.2.2014.

způsob dopravy do místnosti, pokud chtějí přednášky absolvovat. V tom směru je zjištění námětem pro MěÚ ke komplexnímu řešení bezbariérového přístupu, zejména také proto, že v místě se nachází kanceláře a zasedací místnosti.

Je třeba podotknout, že ani po 14 letech činnosti není skupina účastníků MTU příliš homogenní. Na vině je samozřejmě i spodní věková hranice 50+, jež je poměrně nízká. Také stupeň vzdělání a zdravotní stav posluchačů je různý. Organizátorka byla nucena v probíhajícím ročníku vysoký počet účastníků rozdělit do dvou skupin, které však zůstaly různorodé, dělení neprobíhalo podle věku, ani podle vzdělání. Této skutečnosti bylo a je nutné přizpůsobit vzdělávací program a testy. Homogenitu věkovou a podle pohlaví můžeme označit za relativně dobrou což je patrné z grafu č. 1 v kapitole 4. Profesní homogenita je nejslabším článkem, přičemž vzdělanostní rozdíly u jednotlivých účastníků nejsou vůbec retardačním faktorem v pozitivním vývoji.

Vzdělávací program

Organizační zajištěnost v rané fázi fungovala skrze aktuální a víceméně stabilizovaný lektorský aktiv, který se pravidelně scházel s organizátorkou vzdělávací aktivity a řešil vzniklé problémy. Vítanou pomocí byla pokračující spolupráce s MěÚ, resp. koordinátorkou „Zdravého města“ Veronikou Cápálovou (od r. 2005). Od r. 2010 je MTU koncipována jako občanská společnost (o.s.), kterou řídí sedmičlenná Správní rada MTU3V, již tvoří: PaedDr. Marie Blažková, Ing. Marie Moravcová, Věra Nápravníková, Eliška Vojtíšková, PhDr. Petr Pavel, Jaroslav Berka a Milada Uhlířová.

Tato rada stanovuje témata, podle výběru aktuálně vyřizuje průběžně množství drobných úkolů, zejména spojených se závěrečnými ceremoniály a zájezdy, které se za dobu trvání MTU uskutečnily minimálně 10x do atraktivních destinací, např. Kroměříž, Slavonice-Dačice, Lednice-Valtice, Rožnov pod Radhoštěm, Telč, Nové Město nad Metují, Úsov-Bouzov, Hvězdárna Hradec Králové.

Organizátorka uvádí, že hlavním cílem této vzdělávací aktivity není pouze získávání vědomostí či dovedností, ale především zlepšení kvality života seniorů, tzn. možnost vidat se s přáteli i ostatními lidmi, vzájemné sdílení aktivit a dalších záležitostí. Smyslem není klasické zkoušení a zjišťování explicitních znalostí, jejich úroveň má pro jednotlivce víceméně motivační ráz.¹⁴⁹ Výukové cíle MTU naplňují důležité požadavky zájmového vzdělávání seniorů.

Obsahové zaměření doznávalo za dobu trvání změny zhruba v pětiletých intervalech. V počátcích se obsah vzdělávání zaměřil na místní problematiku (historii, kulturu) a

¹⁴⁹ Osobní konzultace s PaedDr. Marií Blažkovou ze dne 19.2.2014.

znalce regionu. Lektori brali zapojení jako otázku vlastní cti. Obecnější tematika v druhé fázi vyžadovala širší záběr lektorského zajištění, přičemž využití externích lektorů zvyšovalo finanční potřeby.

Jednotlivé fáze MTU:

- 1) Tváře města (nultý - 5. ročník; 1999 - 2004) - zaměřeno na regionální historii a osobnosti, komunální problematiku.
- 2) Člověk a zdraví. Informační a výpočetní technika (6. - 7. ročník; 2005 - 2006) - organizačně zajišťovalo Gymnázium pod patronací „Zdravého města“).
- 3) Tváře světa kolem nás (8. - 10. ročník; 2007 - 2009) - zaměřeno na obecnější problematiku: náboženské systémy, životní styly, zdravotní prevence apod. Bylo v širší míře využito zejména externích lektorů.
- 4) Škola – základ života (11. - 15. ročník; 2010 - 2014) - jednotlivé „předměty“ poskytují dostatek inspirace ke zvolené tematice a garantují dostatečný přesah běžného učiva.

Od r. 2010 se obsah vzdělávání ustálil na projektu „Škola – základ života; škola znamená život“, který nabízí dostatečně širokou škálu zajímavých témat pro všechny zájemce. Zvolená témata vždy obsahují rozpis jednotlivých přednášek během školního roku. Témata i přednášky volí organizátorka na základě předpokladu, co by účastníky mohlo zajímat, samozřejmě mají možnost se vyjádřit, dnes již elektronicky. Ohledně plánů do budoucna uvádí organizátorka, že vždy budou inovace, rozsah jednotlivých předmětů je vlastně nepřeborný. Samozřejmě v plánu nejsou žádné výrazné změny, natož závěrečné zkoušky, které by byly bariérou pro některé účastníky. Nově byly zařazeny do každé přednášky závěrečné testy, což je osazenstvem hodnoceno velmi kladně na rozdíl od dřívějšíka. I to je důvod, že je výrazně zvýšila pozornost posluchačů, nadto mnozí přítomní o testech a jejich vyhodnocení rádi diskutují. I to přispívá většímu zdaru na narůstajícímu úspěchu.¹⁵⁰

Vzdělávací programy vybraných vzdělávacích roků MTU včetně 2013/2014 k podrobnějšímu srovnání obsahují Přílohy č. 3 a 4.

Metody vzdělávání si volí jednotliví lektori, ale vzhledem k velkému počtu účastníků se většinou jedná o výkladové metody s využitím powerpointové prezentace, popřípadě videonahrávky. Způsob slovního projevu by měl být hlasitý, přizpůsobený seniorům.

¹⁵⁰ Osobní konzultace s PaedDr. Marií Blažkovou ze dne 23.2.2013.

Finanční náklady nese účastník, představují 200 Kč, z níž se hradí organizační potřeby (papír a tisk studijních materiálů, občerstvení lektorů, káva pro samotné účastníky a úhrada lektorům). Patronace města pak kryje případné další nepředpokládané a nutné náklady (z fondu Zdravé město).

Výběr lektorů

V závislosti na vytvoření vzdělávacího programu jsou zajišťováni kvalitní lektori tak, aby docházelo k jejich obměně. Lektorská či tématická podobnost pak signalizují jejich oblíbenost u účastníků. Prvotní sázka na graduované lektory z Komise památkové péče, kteří účastníkům objevovali tváře města, se ukázala být dostatečně prozíravá.

Lektory vybírá a vyhledává organizátorka v návaznosti na téma přednášky. Sama je také kontaktuje a nevtíravým způsobem požádá o spolupráci. Přednášejícího nevybírá pouze z řad klasických lektorů ze středních či vysokých škol. Dbá vždy na to, aby se jednalo o fundovaného odborníka v tom kterém oboru. Často jde o zdejší osobnosti a odborníky (pedagogové, právníci, lékaři, kulturní osobnosti apod.). Pro větší variabilitu byli domácí lektori doplňováni vhodnými adepty odjinud. Někteří z lektorů byli angažováni krátkodobě, několik z nich opakovaně. Existuje velmi blízká spolupráce s Integrovanou střední školou ve městě, zvláště se dvěma lektory. Mohli by být i případnými nástupci vedení MTU.¹⁵¹

Vzdělavatelé dospělých/lektori MTU naplňují úkoly a cíle vzdělávání, jejich aktivita je v jistém slova smyslu „*děděním*“ znalostí a dovedností, jejichž ověřitelnost je empiricky nesnadná, v případě MTU i méně podstatná. Také uvědomělost vs. neuvědomělost se odvíjí od charakterových vlastností jednotlivých lektorů. Většina z dosud využitých lektorů měla a má dostatečné kompetence. Funkce vzdělavatele dospělých jsou také naplněny, včetně funkce kontrolní, kdy sami vytvářejí testy, které se používají od vzdělávacího roku 2013/2014 na závěr každé výukové jednotky. Za dobu trvání vzdělávací aktivity se vystřídalo 45 zainteresovaných lektorů, přehledná tabulka je uvedena v Příloze č. 5.

Příprava studijních materiálů

V současnosti je dohodnuto a stanoveno, že každý lektor vypracuje studijní materiál v podobě powerpointové prezentace či skript, který obdrží všichni účastníci. Velikost písma a formální úprava se liší, ale vždy se jedná o studijní materiály v tištěné podobě.

¹⁵¹ Osobní konzultace s PaedDr. Marií Blažkovou ze dne 19.2.2014.

Výhodou je, že si účastníci nemusí dělat poznámky a také se mohou doma na materiály znovu podívat a osvěžit si probírané téma.¹⁵²

Vlastní realizace vzdělávání

Jde o komunitní aktivitu vzdělávání seniorů, kdy ji víceméně senioři organizují pro seniory. Podle interakce mezi lektorem a účastníky se jedná o prezenční formu studia a podle počtu účastníků o formu hromadnou. Z názvu vzdělávací aktivity (Moravskotřebovská univerzita či Moravskotřebovská univerzita třetího věku) je možné usuzovat na jednu z forem vzdělávání seniorů a to U3V. Z hlediska faktické realizace vzdělávacích akcí MTU jsou však potvrzena specifika A3V, jsou jimi:

- jeden kurz (vzdělávací rok) obsahuje 9 přednášek, časově dimenzovaných vždy na 2x 2 hodiny + přestávka,
- vzdělávací aktivita trvá od listopadu do března,
- zájemci o vzdělávání nejprve podají přihlášku, o termínu jsou informováni vždy prostřednictvím Moravskotřebovského zpravodaje (regionálního měsíčníku) a v časovém předstihu každodenním vysíláním Městského rozhlasu 3x denně,
- zahajuje se slavnostní „imatrikulací“, na níž jsou přítomni přední zastupitelé města, starosta města předá přihlášeným imatrikulační dekry, dále obdrží harmonogram přednášek a doplňujících akcí,
- slavnost se opakuje na závěr vzdělávacího roku, kdy účastníci získávají osvědčení o ukončení studia,
- každý rok je doplněn aktuálním výletem,
- každá ze dvou skupin účastníků se schází jednou za čtrnáct dní, vždy ve středu (střídají se), výuka probíhá od 14:30 do 17:00 h. s jednou patnácti minutovou přestávkou. Dle potřeby je možné dané časy nepatrně přizpůsobit lektorovi či účastníkům (odjezdy),
- specifikem MTU je skutečnost, že na závěr školního roku neprobíhají žádné zkoušky či jiné ověření znalostí,

Průběh přednášky vzdělávacího roku 2013/2014 na MTU – zúčastněné pozorování: Přednášky jsem se zúčastnila z toho důvodu, abych zjistila, jak probíhá saturace vzdělávacích potřeb na vzdělávací akci pro seniory. Základní údaje o přednášce a její průběh je popsán v příloze č. 6.

¹⁵² Osobní konzultace s PaedDr. Marií Blažkovou ze dne 19.2.2014.

Vzdělávací prostory se několikrát změnilly. Účastníci se nejprve scházeli ve společenské místnosti domova pro seniory, poté v budově muzea. Faktická realizace MTU je limitována místem vzdělávání (před 5 lety se stabilizovalo do prostor MěÚ). Tím se i zajišťování organizačních potřeb stalo jednodušší (kapacita 60-70 míst, vhodná technika, zázemí aj.).¹⁵³

Výuková místnost je propůjčena městem Moravská Třebová (zasedací místnost MěÚ, ul. Olomoucká). Je prostorná, dobře odvětrávaná a osvětlená s roletami k zatemnění. Výhodou je dostatečné vybavení mediální technikou. Samospráva tímto způsobem podporuje vzdělávání seniorů, místnost (včetně kuchyňky) poskytuje bezplatně. Město tak vychází vzdělávání seniorů maximálně vstříc, poskytnutí těchto prostorů je pro seniory zárukou důstojnosti i solidnosti vzdělávání.

¹⁵³ Osobní konzultace s PaedDr. Marií Blažkovou ze dne 23.2.2013.

4 Hodnocení vzdělávacích akcí MTU

Jelikož se nejedná o systematickou a dlouhodobou evaluaci, zaměřím se na hodnocení prováděná samotnou vzdělávací aktivitou ve vzdělávacím roce 2013/2014, přičemž popíši, jak hodnocení probíhá a jakých metod je užito. Další subkapitola pak zahrnuje vytvoření, provedení a vyhodnocení vlastního evaluačního nástroje.

4.1 Vnitřní evaluace

V této kapitole budu popisovat průběh hodnocení vzdělávacích akcí MTU ve vzdělávacím roce 2013/2014, jedná se o jednu z výzkumných otázek práce. Hodnocení ve vzdělávacím roce 2013/2014 na MTU bylo prováděno průběžně a vícesměrně. Bylo při ní využito několik různých technik, jednalo se o dotazník, testy a polostrukturované rozhovory. Validita a reliabilita může být neprůkazná, neboť šlo vždy o náhodný vzorek účastníků (jedna či druhá skupina, odlišnosti skupiny mohou zkreslovat).

Dotazník

Dotazník se zaměřil na získání odpovědí, ale i hodnocení atmosféry při kurzech realizovaných MTU a získání námětů pro další činnost od účastníků. Dotazník, který byl proveden v průběhu vzdělávacího roku 2013/2014 (únor 2014), obsahoval odpovědi na podobné otázky, které byly shrnuty do šesti oblastí:

- 1) personálie
- 2) motivace
- 3) hodnocení organizačního a lektorského zajištění
- 4) hodnocení vlastních zážitků a přínosu
- 5) hodnocení studijních materiálů
- 6) nápady pro zkvalitnění

Cílem bylo zjistit co nejvíce individuálních informací (anonymně). Ze 120 účastníků vyplnilo dotazník 82, jednotlivé kategorie respondentů se lišily zejména hloubkou úsudku (rolí tu pravděpodobně hrála vzdělanostní úroveň a komunikační schopnosti).

Přínosem této metody byla především představa o tom, jak je probíhající ročník vnímán aktéry, v čem vidí přínos pro svou osobu a zda vůbec registrují objektivní potíže. Zjištěná fakta z tohoto dotazníku (uvádím výběr - odpovědi se hodně opakovaly, včetně nedostatečné věcnosti), zúčastnili se vždy jen příchozí (součet proto nedává součet účasti).

Personálie - Dotazníky prozradily aktuální stáří posluchačů – převažovala věková skupina 60+, která tvořila nadpoloviční většinu účastníků (52= 70%). Sedmdesátníků

bylo 3x méně (15%), věková skupina 50+ (13%). Nejstarší účastníci 80+ byli víceméně výjimkou, zúčastňovali se ze setrvačnosti, přiznávali leckdy i únavu a lítost, že jejich kamarádi už tady nemohou být (2%). Z předložených materiálů se rovněž dalo zjistit rozdělení účastníků dle bývalého zaměstnání: větší polovina patřila dělnickým profesím (49), rovnovážně bylo zastoupení posluchačů se SŠ vzděláním (18) a VŠ kvalifikací (15 - vesměs bývalí pedagogičtí pracovníci). Další výpovědi nebudou uváděny v četnostech, ale ilustračně.

Motivace účasti - Hlavními motivačními impulsy podle dotázaných a vrácených formulářů byly: pravidelný kontakt s vrstevníky, naplnění volného času, zajímavé a nové poznatky, možnost výletů, zájezdů a dobrá pohoda, opakování, resp. utřídění dřívějších znalostí.

Organizační a lektorské zajištění - Při vědomí složitosti s obsáhlou agendou MTU (program – lektor – účast – místnost – technika a „přidaná hodnota“ – zájezdy) vyjádřilo naprostou spokojenost s organizací 93% zapojených účastníků. Jen zbylých 7% uvedlo nějaký problém (často i marginální), aniž by navrhli jeho řešení.

Hodnocení prožitků a přínosu - Dotazníková anketa nabídla k vyhodnocení pestrou plejádu názorů, vyplývající z početnosti či vzdělanostní úrovně. Roli sehrálo i naplnění vlastních očekávání. Výsledkem je tento náhodný výběr:

- příjemná záležitost, dodávající dobrou náladu,
- potkala jsem tu kamarádky a mohly jsme „zdrbnout“,
- připadalo mi to od počátku jako dokonale strávený volný čas,
- zopakovala jsem si, co dávno vím,
- cítila jsem se jakoby mladší,
- fascinovala mě složitost zajišťování,
- jen jsem nechápala, kolik toho mohou někteří vědět,
- i kdybych si pamatovala jen třetinu toho, co jsem zde slyšela, stálo to za to, nelituji.

Hodnocení studijních materiálů - Účastníci oceňovali novinky probíhajícího ročníku: několikastránkový studijní materiál, který dostal každý přítomný a jež mu umožňoval doma si vše znovu prohlédnout. Na všech byly uvedeny i rozšiřující zdroje, stejně jako internetové adresy, aby dotyční mohli rozhojňovat vědomosti sami doma. Kladně také vnímali testy na závěr každé výukové jednotky; přinutily je k větší pozornosti v průběhu výkladu lektora. Závěrečné výlety představovaly dle účastníků zajímavé zpestření. Jejich přínos viděli v náhradě a doplnění slyšeného a napsaného.

Nápady pro zkvalitnění:

- zlepšit přístup do učebny instalací schodišťové sedačky,
- nové tématické okruhy (využívat zejména moravskotřebovských občanů jako lektorů), což je levnější a motivující,
- zvážit případné rozčlenění do zájmových skupin, případně i do míst (jakási duplicita – pro občany města, pro obyvatele DpS, návštěvníky městské knihovny Ladislava z Boskovic atd.),
- zlepšit výměnnou spolupráci s podobnými aktivitami v regionu.

Testy

Další technikou hodnocení vzdělávacího roku 2013/2014 na MTU byly závěrečné testy, které se vztahovaly ke všem tématům uvedeného období. Každý lektor, který dané téma prezentoval, připravoval své verze testů (různě obtížné, časově náročné a s rozdílným formátem). Do složitosti testů promítl míru poznání svých posluchačů. Vyjádřeno slovy jedné 65 leté účastnice: „*Asi se to nenaučím, možná i zapomenu, ale dovědět se to snad můžu...*“.

Test I. - vztahoval se k tématu o regionální podobě literatury, prezentace byla provázena promítáním cca 200 slidů. Test, který vyhotovil lektor, je uvedený v příloze č. 7. Správné odpovědi jsou označeny červeně. Hodnocení testu bylo provedeno po jeho vyplnění.

Test II. - další z testů se týkal významných osobností v dějinách a současnosti města (150 slidů). Hodnocení také proběhlo ihned po vyplnění testu a tak umožnilo okamžitou a vhodnou zpětnou vazbu lektorovi i samotným účastníkům, kteří tuto skutečnost charakterizovali velmi pozitivně. Test jim zůstal a spolu s obdrženou synopsí přednášky slouží k ožívování znalostí. Test, který vyhotovil lektor, je již doplněný o správné odpovědi (červeně), je uvedený v příloze č. 8.

Test III. – u tohoto testu bylo rovněž využito jiného formátu a vycházel obdobně jako ostatní testy z témat realizovaného vzdělávacího programu. Měl podobu „domácího úkolu“, promítl se tu individuální zájem účastníků, kteří uplatnili svou ctižádost, využili možnosti spolupráce s příslušníky svých rodin. Otázky vycházely z prezentace o historii města, hravá forma víkendové procházky měla výchovný efekt (posílení znalostí a vztahu k městu). Nezjištěné informace, jichž bylo minimum, byly vysvětleny na další vzdělávací jednotce. Test, který vyhotovil lektor, je uvedený v příloze č. 9.

Polostrukturované rozhovory

Další technikou hodnocení vzdělávacího roku 2013/2014 na MTU byly polostrukturované rozhovory s relevantními lektory a spoluorganizátory. K nim mířily obecně kladené otázky:

- 1) jak jste se dostal/a ke spolupráci s MTU
- 2) vyhovuje vám naplňovaná forma
- 3) jak hodnotíte své posluchače, potažmo dosaženou úroveň vlastních prezentací
- 4) jaké vám chybí náměty v naplňované programové verzi
- 5) máte v úmyslu pokračovat ve spolupráci, budete-li osloven/a

Odpovědi lektorů jsou uvedeny v příloze č. 10.

Ne všichni lektori odpověděli kompletně na danou škálu otázek, nicméně uvádím jejich vyjádření. Lektori se shodli na faktu, že vzhledem k okolnostem - možnosti výběru vlastních odborných témat bylo rozhodování snazší a prezentace tak zvládli s viditelným zadostiučiněním ke spokojenosti posluchačů i vlastní. Jen minimum lektorů vyloučilo svůj příští podíl (věk, nemoc, zaneprázdnění apod.).

Hodnocení účastníků naznačuje, že jakákoliv forma edukace seniorů je smysluplná, třebaže není zaměřená prioritně na vědomosti. Individuálně je každý absolvent vstřebá do mysli a prezentuje podvědomě ve své další psychické činnosti. Důležitý je sociální aspekt vzdělávací aktivity, která může být vhodným prostředkem proti nudě. Současně rozhoduje vůle každého jedince.

Z hlediska přístupů k hodnocení, jak je uvedeno v teoretické části (v subkap. 2.6) bylo ve vzdělávacím roce 2013/2014 na MTU prováděno hodnocení pouze v průběhu vzdělávací aktivity. Hodnocení před zahájením nebo na začátku vzdělávací aktivity či na konci vzdělávací aktivity využíváno není. Ale jak je uvedeno v kap. 3, tato vzdělávací aktivita není primárně zaměřena na získávání znalostí, cílem je především zlepšení kvality života seniorů.

4.2 Vnější evaluace

Výše představené metody hodnocení mají informační charakter pro organizátory, ale neposkytují jednoznačnou zpětnou vazbu k realizovaným vzdělávacím akcím. Pokusila jsem se proto vytvořit vlastní evaluační nástroj, který bude obsahovat údaje využitelné pro další rozvoj MTU.

Na základě prostudované literatury jsem vytvořila dotazník jako nástroj hodnocení vzdělávacího roku 2013/2014 na MTU jeho účastníky. Jedná se o poslední výzkumnou otázku. Následné ověření dotazníku bude provedeno v diskusi.

Dotazník je tvořen baterií otázek:

- demografické údaje: otázky č. 1 – 4,
- motivační faktory účastníků vzdělávací aktivity: otázky č. 5 – 7, otázka č. 18,
- organizace vzdělávací aktivity: otázky č. 8 – 11, otázka č. 19,
- lektoři: otázky č. 12 -13,
- vzdělávací program (kurikulum): otázky č. 14 -15, otázka č. 21,
- hodnocení: otázky č. 16 – 20, otázka č. 22.

Formulář dotazníku je uvedený v příloze č. 11. Otázky v dotazníku nejsou postupně řazeny záměrně a to z důvodu snížení zkreslení odpovědí účastníků.

Sběr dat

V úvodu výukové jednotky organizátorka sdělila organizační záležitosti, protože se zároveň jednalo i o první výukovou jednotku v letošním vzdělávacím roce (2014/2015). Poté jsem účastníky pozdravila a seznámila je s důvody a potřebou vyplnění dotazníku. Následně jsem sledovala způsob výuky společně s účastníky MTU. Po 45 min. výuce jsem v avizované přestávce všem účastníkům rozdala evaluační dotazník a vysvětlila způsob vyplňování na příkladu jedné z otázek. V průběhu vyplňování (stanoveno na 30 minut) nebyly ze strany účastníků položeny žádné dotazy k vyplňování dotazníku.

Výzkumný vzorek

Celkový počet účastníků MTU je 122, jsou rozděleni do dvou skupin, kdy každou skupinu tvoří 61 účastníků. Vzhledem k tomu, že respondenti měli vyplňovat dotazník v prodloužené přestávce v rámci výukové jednotky, stanovila jsem celkový počet respondentů odpovídající jedné skupině účastníků, tedy 61 respondentů. Na výuku se jich z uvedeného počtu dostavilo 57. Celkový počet respondentů, kteří odevzdali vyplněný dotazník a hodnotili loňský vzdělávací rok 2013/2014, bylo 49 respondentů. 8 respondentů nevyplnilo dotazník ve smyslu hodnocení vzdělávacího roku 2013/2014, tito navštěvují MTU teprve prvním rokem a tudíž nemohli předchozí vzdělávací rok hodnotit.

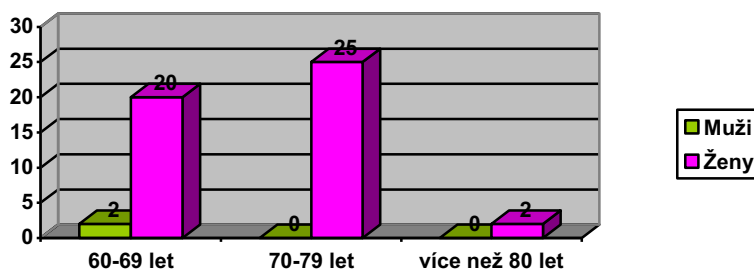
Vyhodnocení dotazníku, komentář, grafy

Rozdělení účastníků podle věku a pohlaví: Z celkového počtu 49 respondentů byla nejpočetnější věková skupina 70 – 79 let - 25 respondentů (pouze ženy), ve věkové skupině 60 - 69 let bylo 22 respondentů (z toho 20 žen a 2 muži), málo početná byla

věková skupiny více než 80 let – pouze 2 respondenti (jen ženy). Věková skupina méně než 60 let nebyla zastoupena žádným respondentem. Z celkového počtu respondentů bylo 47 žen a 2 muži. Pro lepší přehlednost jsou uvedené údaje zaznamenány v grafu č. 1.

Graf č. 1: Věk a pohlaví účastníků.

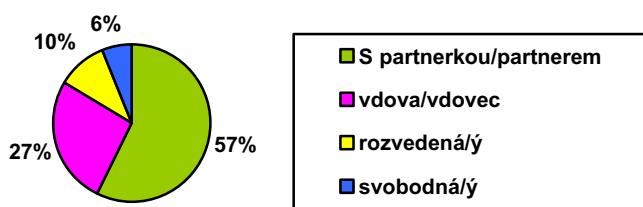
n-49

Rodinný stav účastníků: S partnerkou či partnerem žije 28 (57%) respondentů, v porovnání s předchozím grafem lze vyvodit, že převážná většina účastníků neabsolvuje studium na MTU se svými partnery. Rodinný stav vdova/vdovec uvedlo 13 (27%) respondentů, 5 (19%) je rozvedených a 3 (6%) jsou svobodní. Znárodně v grafu č. 2.

Graf č. 2: Rodinný stav účastníků.

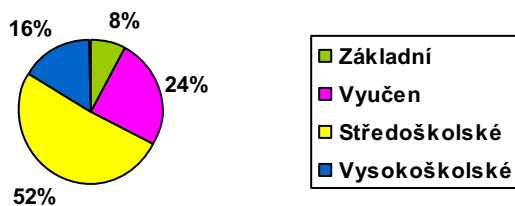
n-49

Nejvyšší dosažené vzdělání: Mezi respondenty převažuje vzdělání středoškolské – 25 (52%) respondentů, nejméně je zastoupeno základní vzdělání jen 4 (8%) respondenti, vyučeno je 12 (24%) respondentů a vysokoškolsky vzdělaných je 8 (16%) respondentů. Viz graf č. 3.

Graf č. 3: Nejvyšší dosažené vzdělání účastníků.

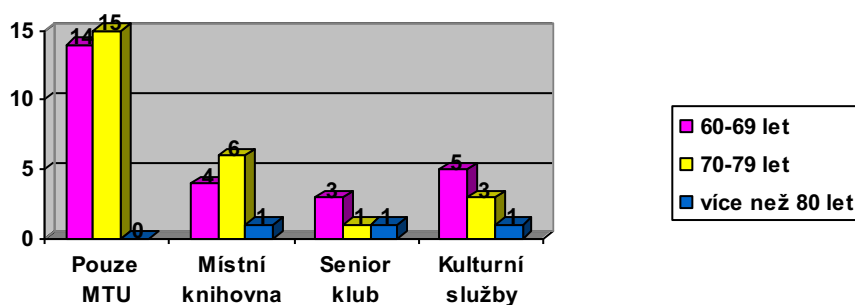
n-49

Vzdělávací aktivity účastníků: Respondenti většinou navštěvují pouze MTU, tak jich odpovědělo 29. Další respondenti se účastní i jiných vzdělávacích aktivit: místní knihovna 11 respondentů, Seniorklub 5 respondentů a kulturní služby 9 respondentů. V grafu č. 3 je znázorněno i to, jaké je zastoupení věkových kategorií v uvedených aktivitách.

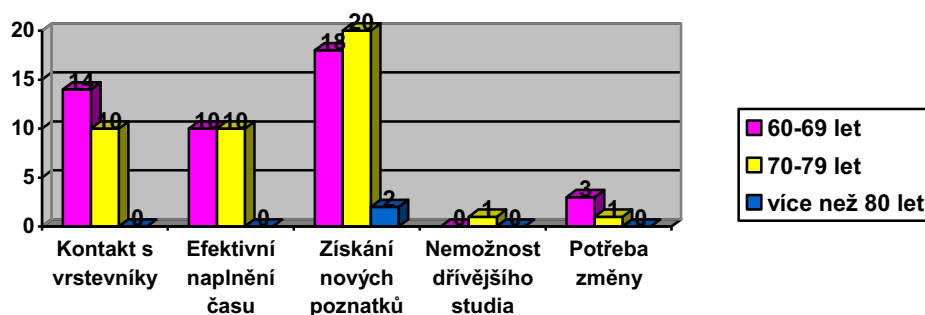
Graf č. 3: Vzdělávací aktivity účastníků.

n-49

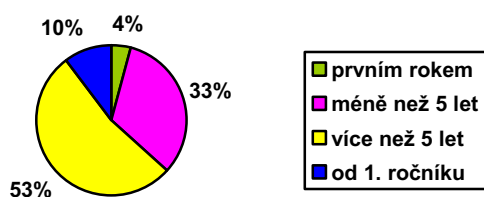
Důvody/motivy přihlášení se ke studiu na MTU: Bylo možné vybrat více možností. Nejčastějším důvodem bylo získání nových poznatků, což uvedlo 40 respondentů, kontakt s vrstevníky 24 respondentů, efektivní naplnění času 20 respondentů. Potřeba změny byla zastoupena v malém počtu 4 respondenti a nemožnost dřívějšího studia jen jeden respondent. Těžkou životní situaci jako důvod neuvedl žádný respondent. Znázorněno včetně věkových kategorií v grafu č. 4

Graf č. 4: Důvody/motivy přihlášení se ke studiu na MTU. n-49

Délka účasti na MTU: Prvním rokem se této vzdělávací aktivity účastní 2 respondenti (4%), méně než pět let se účastní 16 (33%) respondentů, více než pět let 26 (53%) respondentů a od prvního ročníku 5 (10%) respondentů. Viz graf č. 5.

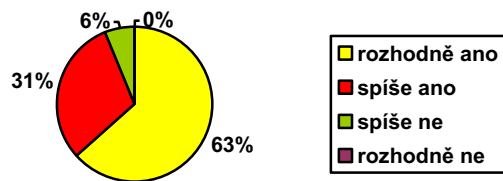
Graf č. 5: Délka účasti na MTU. n-49

Na otázku, jak vyhovují vzdělávací prostory účastníkům: odpovědělo rozhodně ano 31 (63%) respondentů, což představuje většinu, spíše ano 15 (31%) respondentů, spíše ne 3 (6%) respondenti a rozhodně ne žádný respondent. Viz graf č. 6.

Výhrady a náměty:

- 1 respondent: „mnoho lidí na malý prostor“
- 1 respondent: „málo místa“
- 1 respondent: „bylo by vhodné používat mikrofon“
- 1 respondent: „škoda, že zde není výtah“
- 1 respondent: „bylo by to lepší někde v přízemí, ale asi není kde“

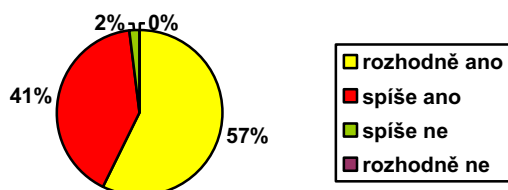
Na otázku, jak vyhovuje účastníkům termín výuky vzdělávacích akcí: uvedlo rozhodně ano 39 respondentů, spíše ano 10 respondentů. Spíše ne a rozhodně ne neuvedl žádný respondent.

Výhrady a náměty: žádné

Na otázku, zda je počet výukových hodin přiměřený pro účastníky: odpovědělo rozhodně ano 28 respondentů, spíše ano 20 respondentů, spíše ne 1 respondent a rozhodně ne žádný respondent. Viz graf č. 7.

Výhrady a náměty:

1 respondent: „lze zkrátit od 15:30 do 16:30“

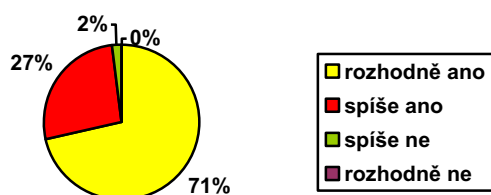
Na otázku, zda považují studijní materiály za dostačující: odpovědělo rozhodně ano 35 respondentů, spíše ano 13 respondentů, spíše ne 1 respondent a rozhodně ne žádný respondent. Viz graf č. 8.

Výhrady a náměty:

1 respondent: „bylo by vhodné, dostat písemné poznámky od přednášejícího předem, abychom si mohli dopisovat další informace“

1 respondent: „když jsou zajímavé, tak si je procházím ještě doma“

1 respondent: „vždycky ukazují poznámky doma manželovi a někdy i dětem“

Na otázku, zda považují výukové metody za vyhovující: odpovědělo rozhodně ano 30 respondentů, spíše ano 19 respondentů, spíše ne a rozhodně ne žádný respondent.

Výhrady a náměty:

1 respondent: „někteří z lektorů nemají vyhovující přednes“

1 respondent: „někdo nemá dar zaujmout svým ústním projevem, ale to se nedá nic dělat“

1 respondent: „aby byli lépe slyšet“

1 respondent: „hlavně mluvit hlasitě“

1 respondent: „promítání na zeď je velice dobrý nápad“

1 respondent: „vhodné zpestření je používání videa a hádanek“

Na otázku, zda odbornost lektorů splňuje očekávání účastníků: odpovědělo rozhodně ano 29 respondentů, spíše ano 20 respondentů, spíše ne a rozhodně ne žádný z respondentů.

Výhrady a náměty:

1 respondent: „nelíbí se mi, že někdy lektor jen čte svou přípravu z tabule, kde je promítán text“

2 respondenti: „většinou dobrý výběr“

Na otázku, zda splňuje výběr témat očekávání účastníků: uvedlo rozhodně ano 27 respondentů, spíše ano 22 respondentů, spíše ne a rozhodně ne žádný z nich.

Výhrady a náměty:

1 respondent: „někdy ano, někdy ne“

1 respondent: „jsem spokojená, jako bych je vybírala sama“

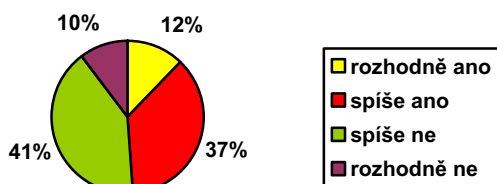
Na otázku, zda mají účastníci možnost podílet se na výběru témat: uvedlo rozhodně ano 6 respondentů, spíše ano 18 respondentů, spíše ne 20 respondentů, rozhodně ne 5 respondentů Viz graf č. 9.

Výhrady a náměty:

1 respondent: „máme možnost se vyjádřit, přesto málokdo navrhne nějaké téma“

Graf č. 9: Výběr témat.

n-49

Na otázku, zda účastníkům vyhovuje používání testů v každé vyučovací jednotce: uvedlo rozhodně ano 20 respondentů, spíše ano 22 respondentů, spíše ne 7 respondentů, rozhodně ne žádný respondent. Viz graf č. 10.

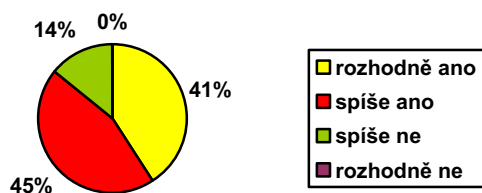
Výhrady a náměty:

2 respondenti: „jsme v hodině pozornější“

3 respondenti: „výsledky pak u kávy rozebíráme společně s ostatními“

Graf č. 10: Používání testů.

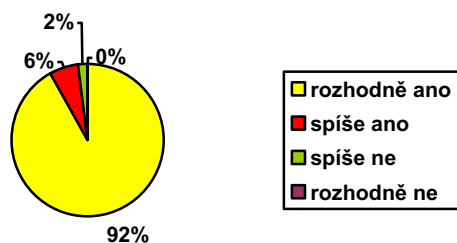
n-49

Na otázku, zda Je pro účastníky ověřování znalostí pomocí testů přiměřené: uvedlo rozhodně ano 45 respondentů, spíše ano 3 respondentů, spíše ne 1 respondent, rozhodně ne žádný z nich. Viz graf č. 11.

Graf č. 11: Přiměřenost testů.

n-49

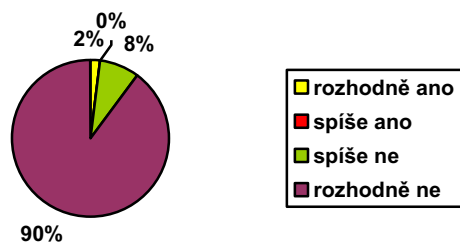

Na otázku, zda je pro účastníky toto studium finančně náročné: odpovědělo rozhodně ne 44 respondentů, spíše ne 4 respondenti, spíše ano žádný respondent, rozhodně ano 1 respondent. Viz graf č. 12.

Výhrady a náměty: žádné

Graf č. 12: Finanční náročnost studia.

n-49

Na otázku, zda je vyhovující počet účastníků v jejich studijní skupině: uvedlo rozhodně ano 14 respondentů, spíše ano 27 respondentů, spíše ne 6 respondentů, rozhodně ne 2 respondenti. Viz graf č. 13.

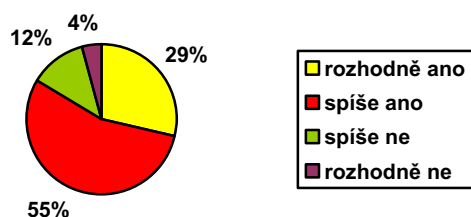
Výhrady a náměty:

1 respondent: „přeplněno“

1 respondent: „známí by sem také chtěli chodit, ale co naplat, je nás tu hodně“

Graf č. 13: Počet účastníků ve skupině.

n-49

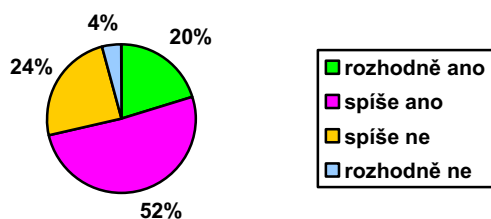
Na otázku, zda využívají poznatky získané při studiu pro potřeby své či svých blízkých: odpovědělo rozhodně ano 10 respondentů, spíše ano 25 respondentů, spíše ne 12 respondentů a rozhodně ne 2 respondenti. Viz graf č. 14.

Výhrady a náměty:

1 respondent: „některá témata diskutujeme s dětmi. (jsou dospělí)“

2 respondenti: „pro potřeby rodiny“

1 respondent: „využiji hodně poznatky z historie města“

Na otázku, jak by celkově zhodnotili skladbu témat výukových jednotek ve vzdělávacím roce 2013/2014: uvedlo rozhodně kladně 31 respondentů, spíše kladně 18 respondentů, spíše záporně a rozhodně záporně žádný respondent.

Výhrady a náměty: žádné

Na otázku, zda studium na MTU splnilo očekávání účastníků: odpovědělo všech 49 respondentů ano.

Výhrady a náměty:

1 respondent: „jsem velmi spokojená“

5 Diskuse

Předmětem diskuse je ověření evaluačního nástroje, který jsem vytvořila na základě teoretických východisek. Jedná se o poslední výzkumnou otázku, která byla stanovena v závislosti na cíli práce (viz. úvod práce). Použila jsem techniku dotazníku, otázky polozavřené, aby měly účastníci možnost uvést i své náměty a výhrady. Účastníci měli v dotazníku hodnotit některé aspekty vzdělávacího roku 2013/2014 na MTU.

Dotazník je tvořen baterií otázek:

- demografické údaje: otázky č. 1 – 4,
- motivační faktory účastníků vzdělávací aktivity: otázky č. 5 – 7, otázka č. 18,
- organizace vzdělávací aktivity: otázky č. 8 – 11, otázka č. 19,
- lektori: otázky č. 12 -13,
- vzdělávací program (kurikulum): otázky č. 14 -15, otázka č. 21,
- hodnocení: otázky č. 16 – 20, otázka č. 22.

Otázky v dotazníku nejsou postupně řazeny záměrně a to z důvodu snížení zkreslení odpovědí účastníků. Formulář dotazníku je uvedený v příloze č. 11.

Výzkumný vzorek tvořil 49 respondentů, zahrnoval účastníky jedné ze dvou skupin vzdělávací aktivity. Sběr dat probíhal v učební místnosti, doba na vyplnění byla stanovena na 30 min. Vyhodnocení dotazníku, komentář včetně námětů a výhrad a grafy obsahuje subkapitola 4.2. Z provedeného výzkumu se ukázalo, že by bylo dobré upravit formulace následujících otázek dotazníku:

- otázka č. 3 – vzhledem k tomu, že respondenti k bodu „*žiji s partnerem/partnerkou*“ do dotazníku dopisovali s manželem (v 7 případech), bylo by vhodné bod v dotazníku změnit na: „*žiji s partnerem/partnerkou, manželem/manželkou*“,
- otázka č. 17 – možnost „*ano*“ změnit na: „*optimální*“,
- otázka č. 19 – z uvedených možností odpovědí nebylo možné zjistit, jak respondenti vnímají počet účastníků, proto možnosti změnit na „*optimální*“, „*příliš velká*“ a „*příliš malá*“,
- otázka č. 22 – místo možností „*ano/ne*“ použít čtyřstupňovou škálu: „*rozhodně ano*“, „*spíše ano*“, „*spíše ne*“, „*rozhodně ne*“.

Dotazník v upravené podobě pak bude možné opětovně využívat. Zjištěné údaje mohou sloužit organizátorce MTU při dalším plánování a realizaci této vzdělávací aktivity.

ZÁVĚR

Cílem diplomové práce bylo popsat neformální vzdělávání seniorů v Moravské Třebové v letech 2009 – 2014 s důrazem na vzdělávací rok 2013/2014. Dále provést analýzu současné metody hodnocení vzdělávacích akcí v uvedeném období. Cíl práce jsem rozčlenila na dílčí cíle, kterými jsou:

- popsat a kategorizovat vzdělávání seniorů obecně a konkrétně v Moravské Třebové,
- popsat hodnocení vzdělávacích akcí realizovaných Moravskotřebovskou univerzitou (MTU) za vzdělávací rok 2013/2014 účastníky a navrhnout nástroj hodnocení.

Na základě dílčích cílů jsem vytvořila výzkumné otázky, které byly v práci zodpovězeny:

- Jaká je nabídka vzdělávacích aktivit pro seniory v Moravské Třebové?
- Jak realizuje vzdělávání seniorů MTU v Moravské Třebové?
- Jak probíhá hodnocení vzdělávacích akcí MTU a jakých metod je užito?
- Navrhnout nástroj hodnocení a ověřit jej.

Podkladem pro naplnění uvedených cílů a zodpovězení výzkumných otázek bylo prostudování odborné literatury, vycházela jsem z teoretických předpokladů celoživotního vzdělávání v návaznosti na specifika vzdělávání seniorů. Vzhledem k tomu, že účelem vzdělávacích aktivit pro seniory je také zlepšení kvality jejich života, popsala jsem životní styl seniorů. Dále jsem se zaměřila na nejčastější formy vzdělávání seniorů a vlastní organizaci vzdělávání seniorů.

Na základě těchto teoretických východisek jsem a popisovala neformální vzdělávání seniorů ve městě Moravská Třebová, kde sama žiji. Dále jsem analyzovala zdejší vzdělávací aktivitu pro seniory, kterou je Moravskotřebovská univerzita. Analýzu jsem strukturovala dle teoretických poznatků organizace vzdělávání. Pojednává o MTU z pohledu identifikace vzdělávacích potřeb a cílové skupiny, dále z pohledu cílů a obsahu vzdělávacího programu, výběru lektorů, přípravy studijních materiálů, realizace vzdělávání a hodnocení.

Popsala jsem průběh a metody hodnocení vzdělávacích aktivit vzdělávacího roku 2013/2014 na Moravskotřebovské univerzitě. Vzhledem k tomu, že hodnocení mají spíše informační charakter pro organizátory, vytvořila jsem vlastní evaluační nástroj - dotazník, který bude možné využít pro další rozvoj této vzdělávací aktivity. V dotazníku účastníci hodnotí některé aspekty vzdělávání na Moravskotřebovské univerzitě. Z provedeného výzkumu se ukázalo, že by bylo třeba upravit formulace

některých otázek dotazníku, což jsem řešila v diskusi, tato je zaměřena na ověření dotazníku.

V předkládané práci jsem se zabývala naplňováním důvodů a potřeb rozvoje životního stylu seniorů, a to v komunální praxi města Moravská Třebová. Snahou bylo relevantně se dopídit všech souvislostí, jež provázely či dosud provázejí existenci Moravskotřebovské univerzity.

V této práci nalzáme odpovědi na výzkumné otázky, které se vztahují ke vzdělávacím aktivitám pro seniory v městě Moravská Třebová a také náměty ke zkvalitnění této činnosti. V každém případě tvorba práce přinesla řadu cenných podnětů pro mě samotnou, stejně pro všechny, kdo se budou v této záležitosti v budoucnu jakkoliv angažovat.

ANOTACE

Příjmení a jméno autora: Bc. Továrková Taťána.

Název katedry a fakulty: Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie,
Fakulta filosofická

Název DP: Vzdělávací příležitosti seniorů na Moravskotřebovské univerzitě

Vedoucí práce: doc. Mgr. Miroslav Dopita, Ph.D.

Počet znaků: 127 413

Počet příloh: 13

Počet titulů použité literatury: 50

Klíčová slova: Vzdělávání, pozitivní životní styl, senior, třetí věk, neformální vzdělávací aktivita, Moravskotřebovská univerzita, hodnocení, nástroj hodnocení, účastníci.

Keywords: Education, positive lifestyle, senior/elderly, third age, informal educational activity, University of Moravska Trebova, assessment, means of assessment, attendants.

Anotace: Práce se zabývá problematikou vzdělávání jako projevu pozitivního životního stylu u specifické kategorie populace – seniorů. V teoretických pasážích se v obecné poloze věnuje vzdělávání v tzv. třetím věku. V návaznosti na teoretické vymezení dokládá vše na konkrétní formě vzdělávací aktivity seniorů v podmínkách města Moravská Třebová na Moravskotřebovské univerzitě. Cílem práce je popsat tuto neformální vzdělávací aktivitu, popsat hodnocení vzdělávacího roku 2013/2014 účastníky a navrhnout nástroj hodnocení, čímž vytvoří předpoklady ke zkvalitnění a rozvoji této vzdělávací aktivity.

Annotation: The thesis addresses problematics of education as a demonstration of positive lifestyle in specific group within population - the elderly. In theoretical part it focuses on specifications of educational activities in the so called "third age". The study supports the theoretical definition on a concrete form of educational activity of the elderly in conditions of Moravska Trebova - at University of Moravska Trebova. The aim of the thesis is to describe such informal educational activity, describe assessment of 2013/2014 school year by attendants and suggest means of assessment, which will create preconditions to increase quality and development of such educational activity.

Seznam literatury a zdrojů

Literatura

1. BARTOŇKOVÁ, H. *Teorie celoživotního vzdělávání*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2009
2. BARTOŇKOVÁ, H., ŠIMEK, D. *Andragogika*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006. ISBN 80-244-0394-3
3. BOČKOVÁ, V. *Celoživotní vzdělávání – výzva nebo povinnost?* 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2000. ISBN 80-244-0155-X
4. BRÁZDOVÁ, Z. *Hodnocení ve vzdělávání dospělých*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2008. ISBN 978-244-1917-6
5. ČORNANIČOVÁ, R., PETŘKOVÁ, A. *Gerontagogika – úvod do teorie a praxe edukace seniorů*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. ISBN 80-244-0879-1
6. DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 3. vydání. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-246-0139-7
7. DVOŘÁKOVÁ, M. *Úvod do evaluace ve vzdělávání dospělých*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2013. ISBN 978-80-244-3542-8
8. DVOŘÁKOVÁ, M. *Technologie vzdělávání dospělých*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2011. ISBN 978-80-244-2820-8
9. GRUSS, P. *Perspektivy stárnutí*. 1. vydání. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-605-6
10. HOLMEROVÁ, I., JURAŠKOVÁ, B., ZIKMUNDOVÁ, K. *Vybrané kapitoly z gerontologie*. 2. vydání. Praha: Česká alzheimerská společnost, 2003. ISBN 80-86541-12-6
11. KALHOUS, Z. a kol. *Školní didaktika*. 1. vydání. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-253-X
12. KOLÁŘ, Z. a kol. *Slovník z Pedagogiky*. 1. vydání. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3710-2
13. KOZÁKOVÁ, Z., MÜLLER, O. *Aktivizační přístupy k osobám seniorského věku*. 1. vydání, Olomouc: Univerzita Palackého, 2006. ISBN 80-244-1552-6

14. KRYSTOŇ, M. a kol. *Zájmové vzdělávání dospělých*. 1. vydání. Banská Bystrica: UMB, 2011. ISBN 978-80-557.0211-7
15. KŘIVOHLAVÝ, J. *Stárnutí z pohledu pozitivní psychologie*. 1. vydání. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3604-4
16. KUBEŠOVÁ, L. přeložila VIGUE, J. *Zdraví pro třetí věk*. 1. vydání. Čestlice: Rebo, 2006. ISBN 80-7234-536-2
17. MÜHLPACHR, P. *Základy gerontologie*. Brno: MSD, 2008. ISBN 978-80-7392-072-2
18. PACOVSKÝ, V. *O stárnutí a stáří*. 1. vydání. Praha: Avicenum, 1990. ISBN 80-201-0076-8
19. PALÁN, Z. *Lidské zdroje: výkladový slovník*. Praha: Academia, 2002. ISBN 80-200-0950-7
20. PETTY, G. *Moderní vyučování*. 1. vydání. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-070-7
21. PRÁŠILOVÁ, M. *Tvorba vzdělávacího programu*. 1. vydání. Praha: Triton, 2006. ISBN 80-7254-712-7
22. PRŮCHA, J., VETEŠKA, J. *Andragogický slovník*. 1. vydání. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3960-1
23. PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 1. vydání. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-029-4
24. RABUŠICOVÁ, M., RABUŠIC, L. *Učíme se po celý život? O vzdělávání dospělých v České republice*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-210-4779-2
25. RHEINWALDOVÁ, E. *Novodobá péče o seniory*. 1. vydání. Praha: Grada, 1999. ISBN 80-7169-828-8
26. ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. 1. vydání. Praha: Pyramida, 1990. ISBN 80-7038-078-0
27. SLAVÍK, J. *Hodnocení v současné škole*, 1. vydání. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-262-9
28. SÝKOROVÁ, D. *Autonomie ve stáří, kapitoly z gerontologie*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2007. ISBN 978-80-86429-62-5
29. ŠERÁK, M. *Zájmové vzdělávání dospělých*. 1. vydání. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-551-6
30. ŠPATENKOVÁ, N., a kol. *Krize - psychologický a sociologický fenomén*. 1. vydání. Praha: Grada, 2004. ISBN 80-247-0888-4

31. ŠTILEC, M. *Program aktivního stylu života pro seniory*. 1. vydání. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-920-8
32. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. 1. vydání. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-274-2

Internetové zdroje

1. Celoživotní učení. Dostupné na www: <http://www.nvf.cz/rozvoj-celozivotniho-uceni> [cit. 3.2.2014]
2. CŽU upravená definice. Dostupné na www: msmt.cz/file/9911_1_1/download/ [cit. 4.2.2014]
3. ČSÚ údaje o MT. Dostupné na www: <http://www.mtrebova.cz/rozvoj/strategicke-rozvojove-dokumenty/strednedoby-plan-rozvoje-socialnich-sluzeb> [cit. 11.2.2014]
4. Knihovna seniorům, s. 11. Dostupné na www: <http://www.mtrebova.cz/files/page/2008/01/MTZ1310.pdf> [cit. 16.2.2014]
5. Město MT. Dostupné na www: <http://www.mtrebova-city.cz/> [cit. 11.2.2014]
6. .MT počet obyvatel, s. 2. Dostupné na www: <http://www.mtrebova.cz/files/page/2008/01/MTZ1402.pdf> [cit. 12.2.2014]
7. MTU dotaz/odpověď. Dostupné na www: <https://www.moravskatrebova.cz/dotazy-a-odpovedi/univerzita-tretiho-veku> [cit. 15.2.2014]
8. Národní strategie pro období let 2013 - 2017, s. 3 - 4. Dostupné na www: http://www.mpsv.cz/files/clanky/13099/Teze_NS.pdf [cit. 4.2.2014]
9. Oblastní charita, s. 8. Dostupné na www: <http://www.mtrebova.cz/files/page/2008/01/MTZ1401.pdf> [cit. 14.2.2014]
10. Palán Zdeněk, Ph.D. Dostupné na www: <http://www.andromedia.cz/andragogicky-slovník/vzdelavani-senioru> [cit. 5.2.2014]
11. Počet obyvatel. Dostupné na www: http://www.czso.cz/cz/obce_d/index.htm [cit. 27.11.2014].
12. Seniorský klub. Dostupné na www: <http://www.moravskatrebova.cz/udalosti/beseda/vzpominani-jana-maulera> [cit. 15.2.2014]
13. Seniorský klub zahájení, s. 7. Dostupné na www: <http://www.mtrebova.cz/files/page/2008/01/mtz1208.pdf> [cit. 16.2.2014]

14. Senioři. Dostupné na www:

http://www.mpsv.cz/files/clanky/13111/TZ_Seniori_nepatri_do_stareho_zeleza.pdf

[cit. 6.2.2014]

15. Střednědobý plán, příloha PDF, s. 3 - 4. Dostupné na www:

<http://www.mtrebova.cz/rozvoj/strategicke-rozvojove-dokumenty/strednedoby-plan-rozvoje-socialnich-sluzeb> [cit. 11.2.2014]

16. Střednědobý plán. Dostupné na www: <http://www.mtrebova.cz/rozvoj/strategicke-rozvojove-dokumenty/strednedoby-plan-rozvoje-socialnich-sluzeb> [cit. 14.2.2014]

17. U3V informace o studiu. Dostupné na www:

<http://www.andromedia.cz/andragogicky-slovník/vzdelavani-senioru> [cit. 5.2.2014]

18. Zákon o sociálních službách. Dostupné na www:

http://www.mpsv.cz/files/clanky/13640/z_108_2006.pdf [cit. 4. 3.2014]

Konzultace

1. Osobní konzultace s Bc. Romanou Holasovou ze dne 17.1.2014
2. Osobní konzultace s PaedDr. Marií Blažkovou ze dne 19.2.2014
3. Osobní konzultace s PaedDr. Marií Blažkovou ze dne 23.2.2013
4. Osobní konzultace s pracovnící knihovny paní Janou Mazurovou dne 12.2.2014
5. Rozhovor s PhDr. Marií Lopourovou ze dne 19.2.2014
6. Rozhovor s PaedDr. Marií Blažkovou ze dne 29.2.2013

Seznam použitých zkratk

MTU – Moravskotřebovská univerzita (dtto: MTU3V)

KPP – Komise památkové péče (MěÚ – poradní komise)

MKLB – Městská knihovna Ladislava z Boskovic

DpS – Domov pro seniory

ISŠ – Integrovaná střední škola

KSMT – Kulturní služby Moravské Třebové

U3V – Univerzita třetího věku

A3V – Akademie třetího věku

Přílohová část

Seznam příloh

Příloha 1: Fotografie z předávání ceny města Marii Blažkové

Příloha 2: Tabulka počtu účastníků MTU

Příloha 3: Vzdělávací program vzdělávacího roku 2013/2014

Příloha 4: Vzdělávací program vzdělávacího roku 2011/2012

Příloha 5: Lektoři MTU

Příloha 6: Průběh přednášky MTU

Příloha 7: Test I.

Příloha 8: Test II.

Příloha 9: Test III.

Příloha 10: Rozhovor s lektory MTU

Příloha 11: Formulář dotazníku

Příloha 12: foto

Příloha 13: foto

Příloha 1: Fotografie z předávání ceny města Marii Blažkové

Příloha 2: Tabulka počtu účastníků MTU

Ročník	Časový úsek	Skupina 1/počet	Skupina 2/počet	Celkem
0.	1999 - 2000			
1.	2000 - 2001	23	*	23
2.	2001 - 2002	25	*	25
3.	2002 - 2003	25	*	25
4.	2003 - 2004	30	*	30
5.	2004 - 2005	35	*	35
6.	2005 - 2006	40	*	40
7.	2006 - 2007	45	*	45
8.	2007 - 2008	50	*	50
9.	2008 - 2009	60	*	60
10.	2009 - 2010	61	*	61
11.	2010 - 2011	61	*	61
12.	2011 - 2012	42	56	98
13.	2012 - 2013	58	57	115
14.	2013 - 2014	61	61	122
15.	2014 - 2015	61	61	122
Celkem				912

Příloha 3: Vzdělávací program vzdělávacího roku 2013/2014
Moravskotřebovská univerzita třetího věku **14.ročník - 2013/2014**
Časový harmonogram: **listopad 2013 – duben 2014; středa 14:30 – 17:00 hod.**

Škola – základ života

aneb **Doufám, že budu studentem až do konce života** (Čechov)

6.11. Zahájení 14. roč. MTU 3. věku

- Úvod
- Osobnost města roku 2012 – Miloslav Kužílek

13.11., *20.11.*, 27.11., *4.12.* **DĚJEPIS**

- Společenské vědy v období 1.republiky I
 - Společenské vědy v období 1.republiky II
- PhDr. Pavel Petr

11.12.,*18.12.* **POLITIKA**

- Evropská unie na vlastní kůži
(základní principy EU a jejich odraz v praktickém životě)
- RNDr. Milan Pilný

8.1.,*15.1.* **LITERATURA**

- Literární toulky po Svitavsku
(literáti, literární díla spjatá se Svitavskem a místa na Svitavsku spjatá s literaturou)
- PaedDr. Milan Báča

22.1.,*12.2.* **EKONOMIKA**

- Daňové ráje a jejich dopady na ekonomiku ČR
 - Finanční investování - hypotéční úvěry, podstata investic,
investování do CP, rating
- Ing. Josef Novotný, Ph.D.

5.2.,*29.1* **OBČANSKÁ VÝCHOVA**

- Aktuální otázky občanského a rodinného práva
(návaznost na nový občanský zákoník)
- JUDr. Rudolf Skoupý

19.2.,*26.2.*,*5.3.*,*12.3.* **ZEMĚPIS**

- Hlavní města Evropy I
 - Hlavní města Evropy II
- PhDr. Marie Lopourová

19.3.,*26.3.* **PSYCHOLOGIE**

- Duševní hygiena ve vyšším věku
- RNDr. Josef Tillich, Csc.

2.4.,*2.4.*

Závěr MTU 3. věku - 14.roč.

- Předání osvědčení , beseda s představiteli města
- zástupci města

Exkurze

Příloha 4: Vzdělávací program vzdělávacího roku 2011/2012

Moravskotřebovská univerzita třetího věku 12.ročník 2011/2012

Obsahový záměr: Škola – základ života (aneb vzdělávání nikdy nekončí...)

Časový harmonogram: listopad 2011 – březen 2012; středa 14:30 – 17:00

2.11., 2.11.

Zahájení 12.roč.MTU 3.věku

- Úvod
- Osobnost města roku 2010 – Jan Mauler

9.11., 16.11., 23.11., 30.11. DĚJEPIS

Čeští panovníci v běhu dějin I a II:

- Přemyslovci a Lucemburkové
- Jagellonci a Habsburkové

PhDr. Pavel Petr

7.12., 14.12., 4.1., 11.1. ČESKÝ JAZYK

Čeština je jazyk hravý

- Chvála české řeči
- Literatura nemá alternativu

PhDr. František Matoušek

18.1., 25.1. ZEMĚPIS

Všude žijí lidé aneb všude dobře, doma nejlépe...

- Návštěva exotických zemí bez cestovní kanceláře

Ing. Josef Charvát

1.2., 8.2. ESTETICKÁ VÝCHOVA

Umění je rozum a cit a moudrost... (Bauch)

- Výtvarné umění kolem nás....

PaedDr.Dagmar Horská

15.2., 22.2. PSYCHOLOGIE

Paměť je nezbytná pro všechny úkony rozumu (Pascal)

- Paměť zneklidňuje i láká

Ing.Iva Pekníková

29.2., 7.3. SPOLEČENSKÉ VĚDY

Po ovoci se pozná strom (Walther)

- Rodina – historie, současnost a perspektivy

PhDr.Marie Lopourová

14.3., 14.3.

Závěr MTU 3.věku - 12.roč.

- Předání osvědčení , beseda s představiteli města

zástupci města

Exkurze

Příloha 5: Lektori MTU

LEKTORSKÝ AKTIV MORAVSKOTŘEBOVSKÉ UNIVERZITY 3. VĚKU

P.č.	JMÉNO LEKTORA	Ročník Zaměření	ROK														
			1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
			0.	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.
			Tváře města				GY		Tváře světa			Škola-základ života					
1	Kužilek Miloslav		x		x	x	x	x			x			x			
2	Martínková Jana	PhDr	x		x	x	x	x						x			
3	Matoušek František	PhDr			x	x	x	x			x			x	x	x	x
4	Pilný Milan	RNDr.									x						x
5	Horská Hana	Paedr.					x								x		
6	Lopourová Marie	PhDr.									x				x	x	x
7	Petr Pavel	PhDr													x	x	x
8	Havelka Antonín	Ing.					x									x	
9	Štaffová Irena	Mgr.							x	x							
10	Kolářková Ludmila								x								
11	Sobotková Dana	Ing.							x								
12	Landa Miroslav	Mgr.							x	x			x				
13	Pokladníková D.	PharmDr..							x								
14	Kechrtová I.	MUDr.							x								
15	Kelča Petr	Mudr.							x								
16	Kubín Jiří	MVDr.							x								
17	Horský Václav	RNDr.								x							
18	Štarha Jiří	MUDr.								x			x				
19	Sedláček Radek	MUDr.								x							
20	Hlaváčková Hana									x							
21	Cinková Iveta									x							

22	Izák Miloš	JUDr.								x							
23	Pekníková Iva (Litomyšl)	Ing.												x			
24	Bubeník Václav	JUDr.														x	
25	Charvát Josef	Ing.												x			
26	Novotný Josef(Pardubice)																
27	Skoupá Iva					x											
28	Němec Alois	Mgr.										x					
29	Vojtíšek Zdeněk (Praha)	ThD,PhDr..											x				
30	Hošek Pavel (Praha)	ThD.,Doc.												x			
31	Šabaka Petr	ThBc												x			
32	Blahová Jana	JUDr.								x							
33	Tmějová Miloslava	Mgr.									x						
34	Klug Jiří	MUDr.										x					
35	Belejčáková Milena	Mgr.										x					
36	Willant Ákoš	MUDr.											x				
37	Školařová Ludmila	MUDr.												x			
38	Binarová Radmila	MUDr.												x			
39	Hloušek Alois	MUDr.												x			
40	Nečasová Marie	MUDr.												x			
41	Žáček Václav													x			
44	Báča Milan (Svitavy)	PhDr.															o
45	Šíková Jiřina	PhDr.,CSc.														x	
	Počet lektorů:				3	3	6	3	8	7	6	10	5	3	6	7	5
	Počet účastníků:		23									60	61	61	98	115	122

Příloha 6: Průběh přednášky MTU

Téma přednášky: Hlavní města Evropy I

Místo konání: zasedací místnost MěÚ Moravská Třebová, ul. Olomoucká č.o. 2, 1. poschodí, které není bezbariérové – není zde výtah, i přesto někteří z účastníků používají hole. Zasedací místnost je prostorná, vybavená moderními učebními pomůckami i zařízením. Sousedí s ní malá kuchyňka, kde je k dispozici nádobí a rychlovarná konvice.

Datum a čas konání: 19.2.2014, začátek ve 14.30 hodin. Časové schéma: 15 min. příprava, 45 min. výuka, 15 min. přestávka, 45 min. výuka, 15 min. zakončení – rozhovory účastníků, celkem 2 h. 15 min.

Lektor: PhDr. Lopourová z Integrované střední školy (ISŠ) v Moravské Třebové.

Průběh vzdělávací akce: v úvodu organizátorka oznámila možnost zúčastnit se exkurze (odvoz je zajištěn dvěma autobusy). Dále organizátorka představila lektorku, která zde v minulosti již několikrát přednášela. Jako občerstvení pro ni některé účastnice vzdělávání připravily kávu, minerálku a 2 chlebičky. Také pro ostatní účastníky uvařily kávu ve vedlejší kuchyňce a následně ji roznášely (kávu si senioři přinesou z domova). Mezitím zaměstnanec městského úřadu naistaloval video a připravil potřebné pomůcky jako PC a plátno na promítání.

Na semináři byla většina žen, cca 40 žen a 6 mužů. Většina účastníků mezi 60-70 lety. Pozorně naslouchali, většinou spolu nehovořili a pokud ano, nevyrušovali. Lektorka hovořila hlasitě a srozumitelně, nepotřebovala mikrofon a přesto jí bylo velice dobře rozumět. Občas kladla otázky, např. tipněte si, co myslíte, koho se to týkalo apod. Dle mého názoru hovořila vtipně, používala příklady ze života a vše doprovázela videonahrávkou, přičemž používala vlastní videokazetu. O přestávce jsem s lektorkou hovořila. Mimo jiné lektorka hodnotila účastníky MTU jako slušnější a ohleduplnější oproti mladé generaci ze střední školy i spolupráci s MTU hodnotila kladně.¹⁵⁴

Dále jsem se dotazovala skupinky tří účastníků, jak hodnotí tento způsob vzdělávání. Shodně uvedli, že velkou výhodou této univerzity je, že nemusí na přednášky chodit naprosto pravidelně, důvodem je, že bývají nemocní, a proto se nemohou dostavit. Jinak jsou velmi spokojeni. Dříve byli většinou hodně aktivní a v důchodě se nudili. Studium na univerzitě považují za výborné využití volného času. Někteří lektoři jsou horší, jiní výrazně lepší. S letošním okruhem témat jsou

¹⁵⁴ Rozhovor s PhDr. Marií Lopourovou ze dne 29.2.2013.

spokojeni, zvláště s přednáškou pana PhDr. Petra Pavla, který také učí rovněž na zdejší ISŠ.

Po skončení vzdělávací akce ještě spolu mnozí účastníci hovořili, domlouvali se na jiné kulturní akce apod. Odcházeli ve skupinkách domů, do kavárny či čajovny, aby si mohli sdělit zážitky z dnešního dne i z běžného života. Při vlastním hodnocení je nutné konstatovat, že sledovaná vzdělávací akce byla překvapivým i příjemným zážitkem. Po celé tři hodiny tu „vládlo přátelské a zároveň studijní ovzduší“. Z uvedeného je zřejmé, že nejen samotné vzdělávání, ale i navazování a udržování kontaktů s vrstevníky je velice důležité a naplňuje podstatu kvalitního životního stylu seniorů.

Příloha 7: Test I.

TEST - vyhodnocení

1. Tereza Nováková s manželem žili a) v Litomyšli, b) Poličce c) Prosečí?
2. Manželé Novákoví měli dětí: a) 6, b) 5, c) 4
3. Hlavní postava jejího známého románu, piaristický kněz a buditel se jmenoval: a) Drašar, b) Jan Jílek, c) Michl
4. Jeho život, příběh skončil: a) idylicky (svatbou a slávou v Litomyšli), b) odjezdem do Ameriky, c) zplazením potomka a žebračskou smrtí v Březinkách u Poličky
5. V Bystrém se T. Nováková setkávala mj. s básníkem: a) Nerudou, b) Burešem c) Vrchlickým
6. Hrad Svojanov nejvýrazněji ožil v díle: a) Vrchlického, b) L. Vaňkové, c) B. Březovského (Tajemný hrad Svojanov)
7. 14 let pobýval A. Jirásek v Litomyšli (1874-1888). S Marií Podhájskou měl kupu dětí... Kolik: a) 2, b) 5, c) 7
8. Z litomyšlského prostředí vytěžil mnoho děl. Je rozdíl mezi místy „Oudolíčko“, Nedošínský háj a Růžový palouček (všechna jsou nějak spjatá s Jiráskem)?
9. Děj Jiráskova dramatu Lucerna se odehrává v: a) Trstěnici, b) Mendryce, c) Nedvězí
10. O pobytu B. Němcové v Litomyšli psali svá díla: A. V. Šmilovský, b) Čestmír Jeřábek, c) Viktor Kamil Jeřábek
11. Jak se jmenoval nakladatel, který měl vydat v r. 1861 B. Němcové její Babičku: a) Popelka, b) Augusta, c) V. Vetterle, d) P. Olivetský
12. Tylovo divadlo v Poličce vzniklo mj. za podpory purkmistra Š. Hvěvkovského. Autorem kulturní hry „Anežka“ byl místní dramatik: a) F. Zákrejs, b) F. L. Hek, c) Eduard Vojan
13. O dům PEN klubu v Budislavi se zasloužil: a) Karel Čapek, b) J. Vrchlický, c) P. Jilemnický, d) J. Kainar
14. První informace o divadelním souboru v Moravské Třebové jsou z r. a) 1849, b) 1863, c) 1906
15. Uveďte 3 jména (spisovatelů), na něž je v M. Třebové nějaká památka. (J. A. Komenský, F. Schiller, A. Lustig)

Otázky ke kontrolnímu testu

1. Kdy a kým byla založena Moravská Třebová? (2) 1257, Boreš z Rýzmburka
2. Seřad'te zdejší vládnoucí rody dle časové posloupnosti. (Před jména doplňte p.číslo od 1-6) - (1)
4Boskovicové 2páni z Lipé
5Žerotínové 1Rýzmburkové
6Lichtenštejnové 3Lucemburkové 4-2-5-1-6-3
3. Z nabídnutých jmen vyberte dosud největších tvůrce grafických listů, mapující historii Moravské Třebové. (správné jméno podtrhněte) - (1)
František Žáček * Karel Zeman * Jaroslav Tvrdoň * Milan Němec
(Víte, čím se od sebe grafické listy liší?) - **rozdílným časem na orloji**
4. Čím byli významní dva moravskotřebovští středověcí umělci (uveďte obor činnosti a hlavní dílo) - (4):
J.F.Pacák * Juda Tadeáš
Supper **sochař - KALVÁRIE** * **malíř - fresky v kostelích**
5. Čím se proslavil zdejší rodák L.V.Holzmeister? Časově jej zařad'te. (2)
Zakladatel/stavitel nového muzea 1904-1906, přelom 19/20.století
6. Co (která oblasti činnosti) spojuje jména: Martínková * Hikl * Czerny (1)?
historie - správcovství městského muzea
7. Uveďte jména tří městských kronikářů - od založení r.1920 dosud. (libovolné - 3)
Hikl R. * Metyš J. * Martínek R. * Loubal L. * Matoušek F.
8. Čím v minulostibyli/v současnosti jsou? (1)
GISKRA Karl SPINA Franz MARTÍNEK Radko?
politici
9. Dokážete stvořit časovou posloupnost jmen bývalých starostů města (přiřad'te číslo od 1-do 5) - (5): 5 Ošťádal Josef 2Ernst Steibrecher
3Karel Metyš 1 Johann Wondra
4Radko Martínek 5 - 2 - 3 - 4 - 1
10. Kdo byl na dvoře Ladislava z Boskovic BONACINA? (1)
lékař, alchymista, astrolog
11. Jakou malířskou techniku využívá Hana Horská? a jak se jmenuje jí pořádaná celostátní soutěž? (2)
počítačová grafika/malování * Pod modrou oblohou
12. Kdy byl založen Spolek přátel Františka Strážnického a kteří protagonisté řídí jeho aktivitu? (5)
2005 - J.Vermousek, J.Mauler, F. Zelený, A.Vykydal
13. Jmenujte 4 nejvýznamnější a proslavené herce z Moravské Třebové. (4)

Trávníček P. - Loubalová L. - Mahdal Z. - Hájek J.

14. Které odvětví lidské činnosti spojuje jména: Klíč Josef * Vaníčková Zdena
* Holas Karel - Weissová Eliška? (1)

hudba - zpěv

15. Kolikrát byla dosud vyhlášena Osobnost města a jedno jméno (libovolné)
uved'te alespoň jednoho nositele této ceny. (2)

6x - Martínková, Kužílek, Mánek, Mauler, Schneeweiss, Blažková

16. Kteří 3 sportovci města dosáhli v posledním 20 letech největších úspěchů?
(3)

Konig L. (cyklista) * Mačát M. (travní lyžař) * Langhamer M.

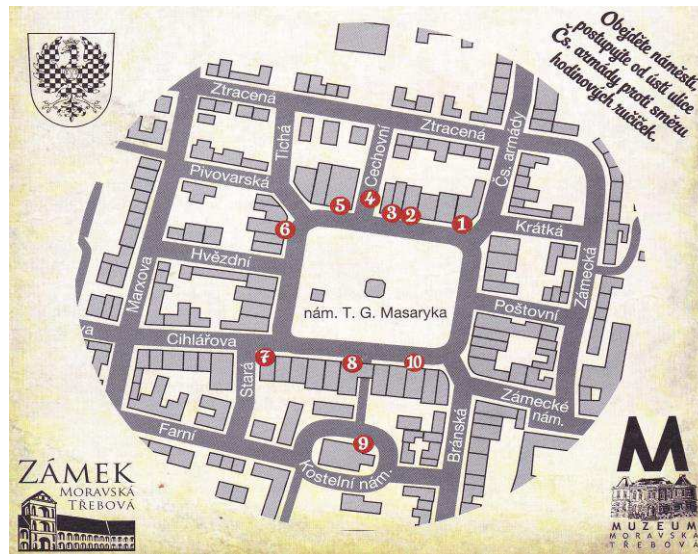
(hokej)

17. Zakladatel Piaristického gymnázia se jmenoval (správné jméno podtrhněte) -
(1)

Franz Steinbrecher * Johann Georg Zecha * Josef Johann Wondra

Počet dosažitelných bodů: 39* Hodnocení: 39-34=1; 33-25=2; 24-18=3; 17-
10=4; pod 10=5

Příloha 9: Test III.

- 1 nám. TGM 2 • Který umělec má portrét na fasádě domu č. 2? Textem jaké písně se proslavil?
- 2 nám. TGM 8 • Přetřete si tabulku na domě č. 8 a zapíšte, k jaké události zde došlo a kdy.
- 3 nám. TGM 10 • V tomto domě se roku 1877 narodil Rudolf Pfersmann von Eichthal, populární rakouský spisovatel. Napsal mimo jiné román Křížový vrch. Jeho hlavní hrdina, mechanik Josef Wohlgemuth, odnesl tělo své manželky z hrobu a s pomocí vlastního vynálezu mu opět vdechl život. Znáte podobný příběh, spojený s Křížovým vrchem, který má pravdivý základ a kterým se spisovatel bezpochyby inspiroval?
- 4 průchod do Cechovni ulice • Víte, komu patří alespoň jeden ze znaků na zdi domu č. 12 (na začátku Cechovni ulice vpravo)?
- 5 nám. TGM 14 • Poznáte podle obrázku, co bylo v prvním patře spořitelny na přelomu 19. a 20. století umístěno?

- 6 nám. TGM 28 • V domě na náměstí č. 28 byla od roku 1833 umístěna pošta. Jezdil odtud dostavník. Víte, k čemu tento kočár tažený koňmi sloužil?
- 7 nám. TGM 39 • Víte, který významný moravskotřebovský rodák se narodil v domě č. 39? Pokud ne, přečtěte si tabulku na fasádě! Zapíšte, co jste zjistili.
- 8 radnice • Po obou stranách vchodu do radnice jsou zavěšeny vzorové míry - loket a motovídló (toho je jen polovina). Uhadnete, co se s nimi měřilo?
- 9 průchod pod radniční věží k farnímu kostelu - loretánská kaple • V loretánské kapli farního kostela je pohřben malíř - autor fresek na jejich vnějších zdech. Víte, jak se jmenoval a kdy zemřel? Napoví vám německý text na tabulce.
- 10 Na kterém domě na náměstí je umístěn arkýř? Zapíšte číslo domu. Dokážete přecíst letopočet, uvedený na arkýři?

Příloha 10: Rozhovor s lektory MTU

PhDr. František Matoušek (1948)

„Výzva ke spolupráci mě jako člena KPP příliš nepřekvapila. Se svým historickým vzděláním a třicetiletou učitelskou praxí jsem v angažování coby lektor viděl vhodnou možnost, jak své znalosti ohledně regionální historie zprostředkovat nenuceně dalším zájemcům. Zprvu se tato oblast členila podle časových údobí, později se objevily specifitější tématická zadání. Dlužno podotknout, že čím složitější (rafinovanější) bylo, o to větší bylo výzvou. Jedině tak mohly vzniknout jedinečné prezentace (se stovkami slidů), týkající se hospodářského vývoje města, současného ekonomického stavu, místa tělovýchovy a sportu v komunálním životě, vývoje školství od středověku do r.2014 apod.

Stejný příznivý ohlas získaly i pozdější odborná témata obecně společenská (Čeština – jazyk vtipný, Literatura nemá alternativu či navazující Fenomén film, Divadlo v životě člověka). Zejména posluchači oceňovali blízkou spjatost se životem města. Vždy projevovali dostatečný zájem, oceňoval jsem i srdečné přijetí (včetně potlesku na závěr, což odlišovalo školu „normální“ a edukaci seniorů). Naopak jsem je vždy pobouřil výroky typu: „Dnes už je to naposledy, mám přece také právo příště sedět mezi vámi“

PhDr. Jana Martínková (1957)

„Ve svém angažmá v MTU jsem spatřovala zajímavou aktivitu a současně efektivní zpětnou vazbu pro práci, kterou se denně zabývám, tj. propagací historie, města na všech úrovních. Čekala mě tak zajímavá zkušenost, umocněna spokojeností posluchačů, které jsem vždy dokázala náležitě upoutat. S prezentacemi tohoto typu jsem nikdy vážnější problém neměla, posluchači jsou pozorní i vnímaví. V současnosti mě vyloučily ze spolupráce zdravotní důvody, v budoucnu se jí nevyhýbám, pokud přijdou témata, jež mě osloví.

Miloslav Kužilek (1938)

- předseda KPP, od r. 1994 „otec“ všech aktivit KPP; vynikající znalec problematiky historie města; průvodce zájezdů po městské památkové rezervaci.

„Regionální problematika (kultura, historie aj.) byla vždy mým velkým koníčkem. Přišlo mi logické i přirozené své znalosti předávat v tom zajímavém projektu, jakým MTU od počátku byla. Pokud byla prezentace zajímavá, posluchači byli vnímaví i zvědaví. To mě přesvědčovalo o smysluplnosti. V současnosti směřuji k tomu, aby se podobné aktivity zhostili se ctí mladší – sám už mám ten „třetí věk“.

Milan Pilný (1956)

- produktový manažer ORCZ M. Třebová; www.mpilny@orc.cz).

„Angažování v MTU mě překvapilo i potěšilo, rozhodně však nezaskočilo. Jezdím přednášet (i školit) téměř po celém světě a takto se podělit se znalostmi a zkušenosti s blízkými spoluobčany bylo zajímavé. Posluchači byli překvapivě vnímaví, srovnání naší reality se světem (politické, ekonomické, společenské) přijímali s povděkem. Bude-li potřeba a zájem, další spolupráci se rozhodně nebráním.“

PhDr. Petr Pavel (1978)

„Samotného mě překvapilo, lze říci až nadchlo, že někdo by mohl mít zájem o mé „koníčky“, jimiž jsou vystudovaná historie, problematika letectví ad. Jestliže jsem na výzvu řekl ANO, znamenalo to hodně práce navíc (nad školní povinnosti), ale k mé spokojenosti. Kromě toho jsem pocíťoval uspokojení z možnosti seberealizace na odborné úrovni vyšší, než již představuje současná roztěkaná mládež. Publikum MTU bylo vždy pozorné i vděčné, se schopností doplňovat znalosti, lépe si je v mysli utřídit. Musím však říci, že rigoróznější regionální problematika posluchače zajímá o něco víc účastníky než obecně politická témata. Pro má podobná spolupráce ještě jinou dimenzi: do města jsem se přiznal a je to vítaná a přijatelná forma spolupráce/kontaktu s občany. I z toho důvodu si umím představit i další spolupráci“

PaedDr. Hana Horská (1963)

- výtvarnice, kreativní malířka (počítačová grafika); učitelka II. ZŠ M. Třebová; členka zastupitelstva/rady MěÚ a krajského zastupitelstva P.k.

„Byla jsem přizvána ke spolupráci MTU už třikrát – vždy po několika letech. Vycházela jsem ze svých zájmů, věnovala jsem se problematice umění – obecně i v naprosto konkrétní podobě, tj. vlastní tvorbě. Tuto novátorskou záležitost přijali posluchači s nadšením, obrovským zájmem i spokojením. Pro každého z nich představuje účast více než pobavení a poučení, silně ji vnímají jako potřebnou společenskou událost. Mnozí bývají častými návštěvníky mých výstav.“

Ivana Blažková (1958)

- pracovnice MěÚ Moravská Třebová, FO – školství; administrátorka MTU

„Zdělala jsem agendu MTU (v rámci Zdravého města) v r.2009, od té doby ji beru jako běžnou náplň svého zaměstnání, která mě oslovuje, naplňuje a nedělá větší potíže (statistické údaje, kopírování apod.) Nejhorší je pro mne zajištění

technického zabezpečení v zasedací místnosti. Mohu prozradit, že jsem „pracovně vždy při tom“ už pátým rokem a jsem ráda. Sama se dozvím nenucenou formou spoustu zajímavostí, jsem svědkem, jak to naše spoluobčany baví, jak debatují, jsou zvědaví. Rozhodně má tato forma vzdělávání ve městě opodstatnění, doufám, že i pevné místo pro budoucnost.“

Pavel Šafařík (1965)

- vedoucí odboru vnitřních věcí MěÚ ul. Olomoucká 2 a „domovník“ budovy „Víceméně je pro mě provozovaná MTU v budově města (zasedací místnosti) standardní záležitostí. Vedoucí a lektoři, obhospodařování technicky referentkou MěÚ (I. Blažková), jsou natolik autonomním a zkušeným celkem, že práci navíc ani nepocítuji. Výjimečně řeším jen malé problémy (opravy) techniky, spíše speciální přání; většinou to hlubší souvislost s podstatou MTU nemá.“

Příloha 11: Formulář dotazníku

Dotazník

Vážení studenti Moravskotřebovské univerzity,

tento dotazník bude sloužit jako zpětná vazba organizátorům Moravskotřebovské univerzity (MTU), kdy sami účastníci hodnotí jednotlivé aspekty vzdělávacích akcí MTU za předchozí vzdělávací rok 2013/2014. Dotazník byl sestaven v rámci diplomové práce.

Dotazník je anonymní, ovšem pokud budete chtít, můžete své jméno a příjmení

doplnit:.....

Prosím, označte vždy jednu z možností, pokud nebude uvedeno jinak. Dále v případě zájmu uveďte náměty či výhrady ke zkvalitnění této vzdělávací aktivity.

1. Jaký je Váš věk? méně než 60 let 60 až 69 let

70 až 79 let 80 let a více

2. Jaké je Vaše pohlaví? žena muž

3. Jaký je Váš rodinný stav? žiji s partnerem/partnerkou rozvedená/ý

vdova/vdovec svobodná/ý

4. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

vysokoškolské vyučen/a

středoškolské základní

5. Jakých vzdělávacích aktivit pro seniory se účastníte? (je možné označit více odpovědí)

pouze MTU knihovna
 oblastní charita Seniorský klub
 komise památkové péče kulturní služby

jiné vzdělávací aktivity - uveďte jaké.....

.....

6. Co bylo pro Vás motivem/důvodem k přihlášení se ke studiu na MTU?

- kontakt s vrstevníky
- efektivní naplnění volného času
- získání nových poznatků
- nemožnost dřívějšího studia
- těžká životní situace
- potřeba změny
- Jiný důvod – uveďte,

jaký.....

7. Jak dlouho jste účastníkem vzdělávání na MTU?

- než 5let prvním rokem méně
- ročníku 5 let a více od 1.

Pokud jste účastníky této vzdělávací aktivity 1. rokem, nemusíte odpovídat na další otázky, v případě zájmu hodnotěte dnešní přednášku (jako první ve vzdělávacím roce 2014/2015).

8. Vyhovují Vám vzdělávací prostory, v nichž jsou realizovány vzdělávací akce MTU?

- ano rozhodně ano spíše
- rozhodně ne spíše ne

Výhrady:.....

...

Náměty:.....

....

9. Vyhovuje Vám termín výuky vzdělávacích akcí realizovaných MTU?

- ano rozhodně ano spíše
- rozhodně ne spíše ne

Výhrady:.....

...

Náměty:.....

....

10. Je pro Vás počet výukových hodin věnovaných jednotlivým vzdělávacím akcím přiměřený?

ano rozhodně ano spíše

rozhodně ne spíše ne

Výhrady:.....

...

Náměty:.....

....

11. Považujete studijní materiály, které dostáváte od MTU, za dostačující?

ano rozhodně ano spíše

rozhodně ne spíše ne

Výhrady:.....

...

Náměty:.....

....

12. Vyhovují Vám výukové metody používané lektory MTU?

ano rozhodně ano spíše

rozhodně ne spíše ne

Výhrady:.....

...

Náměty:.....

....

13. Splňuje odbornost lektorů MTU Vaše očekávání?

ano rozhodně ano spíše

rozhodně ne spíše ne

Výhrady:.....

...

Náměty:.....

....

14. Splňuje výběr témat vzdělávacích akcí MTU Vaše očekávání?

ano rozhodně ano spíše
rozhodně ne spíše ne

Výhrady:.....
...
Náměty:.....
....

15. Máte možnost se podílet na výběru témat vzdělávacích akcí MTU?

ano rozhodně ano spíše
rozhodně ne spíše ne

Výhrady:.....
...
Náměty:.....
....

16. Vyhovuje Vám používání testů v každé vyučovací jednotce realizované v rámci programu vzdělávání MTU?

ano rozhodně ano spíše
rozhodně ne spíše ne

Výhrady:.....
...
Náměty:.....
....

17. Je pro Vás ověřování znalostí pomocí těchto testů přiměřené?

náročné ano příliš
 příliš jednoduché

Výhrady:.....
...
Náměty:.....
....

18. Je pro Vás toto studium na MTU finančně náročné?

ano rozhodně ano spíše
rozhodně ne spíše ne

Výhrady:.....

...

Náměty:.....

....

19. Vyhovuje Vám počet účastníků ve vaší studijní skupině?

ano rozhodně ano spíše
rozhodně ne spíše ne

Výhrady:.....

...

Náměty:.....

....

20. Využíváte poznatky získané při studiu pro potřeby své či svých blízkých?

ano rozhodně ano spíše
rozhodně ne spíše ne

Výhrady:.....

...

Náměty:.....

....

21. Jak byste celkově zhodnotil/a skladbu témat výukových jednotek ve vzdělávacím roce 2013/2014?

kladně rozhodně kladně spíše
rozhodně záporně spíše záporně

Výhrady:.....

...

Náměty:.....

....

22. Splnilo studium na MTU Vaše očekávání?

ano

ne

Výhrady

a

náměty:.....

Děkuji Vám za vyplnění dotazníku, zvláště pak za podnětné náměty či výhrady.

Příloha 12: foto

Slavnostní závěr MTU3V v r.1914

Příloha 13: foto

**Účastnická osvědčení předávali členové Rady města a organizátorka
M.Blažková**